

HELPOTUSTA EPÄTIETOISUUTEEN

Raportti
Pakolaisuus ja perheyhteys
- seminaarista
23.11.2010

SISÄLTÖ

Seminaarin avaussanat	3
Petri Kaukiainen, Punaisen Ristin Helsingin ja Uudenmaan piirin toiminnanjohtaja	
Sotien ja pakolaisten maailma	5
Pekka Haavisto, Kansanedustaja, Ulkoministerin erityisedustaja Afrikan konflikteissa	
Pakolaisina olemme vailla tulevaisuutta	14
Aziz Sheikhani, Freelance-toimittaja, tutkija, Tampereen yliopisto	
Perhesidehaastattelut Suomen edustustoissa Afrikassa	17
Pekka Sommarberg, Ulkoministeriö, Kansalaispalveluyksikkö	
Minun tarinani	19
Mohamed Farax	
SPR:n avustava toiminta perheiden yhdistämiseksi	20
Ann-Charlotte Siren-Borrego, Suunnittelija, Suomen Punainen Risti	
Miten 1.8.2010 tehdyt lakimuutokset vaikuttavat perheenyhdistämisen prosesseihin?	23
Katri Aaltonen, Ylitarkastaja, Maahanmuuttovirasto	
Perheenyhdistämisoikeus	27
Husein Muhammed, Lakimies, Pakolaisneuvonta	
Paneelikeskustelu	30
Saeed Warsame, SPR Oulun ja Lapin piiri, monikulttuurisuustoiminnan kehittäjä	
Abdirashid Dirie, Somaliliiton puheenjohtaja	
Jukka Kokander, perhe- ja kriisityöntekijä, Punaisen Ristin Nuorten Turvatalo	
Angie Pohja, Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodin ohjaaja ja edustaja	
Aziz Sheikhani, toimittaja-tutkija	
Minna Sinisterra Santana, projektikoordinaattori, Maahanmuuttajat kuntalaisiksi -hanke	
Umaly Uyulu, lasten ja nuorten ohjaaja, Helsingin Diakonissalaitos	

Seminaarin avaussanat

Hyvät seminaarin osallistujat,

Vaikka pakolaisuus koskettaa tämän päivän Suomea vain välillisesti, ei lopulta ole kovin pitkää aikaa siitä, kun pakolaisuus oli osa suomalaista arkea. Toisen maailmansodan aikana ja jälkeen sadat tuhannet suomalaiset (tarkasti 430 000) joutuivat maan sisäisiksi pakolaisiksi. Oli suomalaisten onni, että suurin osa pystyi tuolloin siirtymään Suomen rajojen sisällä toiselle paikkakunnalle, ja karjalaisten uudelleen asuttaminen kyettiin vaikeissa oloissa hoitamaan jälkepäin arvioiden hienosti. Mutta karjalaisille, yksilöille ja näiden perheille, evakko merkitsi paikallisten yhteisöjen tuhoutumista, tuttavapiirien hajoamista ja uudelle paikkakunnalle kotoutumista. Se tarkoitti suuria uhrauksia näiltä perheiltä, mutta myös karjalaisia vastaanottaneiden paikkakuntien asukkailta.

Tuo kotoutuminen onnistui varsin hyvin. Olen tästä elävä esimerkki. Viime keväänä Turussa järjestetyssä Punaisen Ristin vastaanottokeskustoiminnan 20-vuotisjuhlaseminaarissa oivalsin itsekin olevani pakolaisen jälkeläinen, kun yksi seminaarin puhuja kertoi Punaisen Ristin tekemästä työstä karjalaisten evakkojen kanssa Varsinais-Suomen alueella.

Olen puoliksi karjalainen. Koiviston saaresta kotoisin oleva isoisäni kuoli talvisodan loppuhetkillä, vain kuukausi ennen poikansa syntymää. Isäni syntyi evakossa Tampereella. Jatkosodan aikana perhe palasi hetkeksi Koivistolle ja sodan loppuhetkillä perhe joutui sitten lopullisesti jättämään kotiseutunsa. Siis aika tyyppillinen pakolaistarina.

Uusi koti löytyi lopulta Porvoosta, jonne leskeksi jäänyt mummoni rakensi perheelle uuden kodin ja uuden arjen. Minulle Porvoo oli toinen mummola, enkä oikeastaan koskaan edes ollut tietoinen niistä vaikeuksista, joita mummoni joutui kokemaan. Pahin oli jo ohi, kun minä olin lapsi, ja tuolloin katsottiin enemmän eteenpäin kuin taaksepäin. Koivisto oli muisto, joka näkyi kuvina ja karttoina. Henkilökohtaisesti tällä evakolla oli tietenkin suuri merkitys – ilman sitä en olisi syntynyt, sillä tuskin vanhempani olisivat tavanneet, jos isäni perhe ei olisi joutunut lähtemään kotiseudultaan.

En ole tuota oman sukuni evakkoa sen tarkemmin selvittänyt. Enkä tiedä saiko mummoni ja isäni apua Punaiselta Ristiltä, mutta Punainen Risti oli kuitenkin vahvasti mukana maamme jälleenrakennuksessa ja rauhanaikaan sopeutumisessa mm. rakentamalla sairaaloita ja hoitamalla sotaorpoja. Myös eri maiden Punaiset Ristit antoivat apuaan Suomeen.

Suomen Punaisen Ristin rooli ensivaiheen vastaanotossa ja matkajärjestelyissä

Tänä päivänä Punainen Risti on hyvin laajasti mukana maailman kriiseissä auttamassa heikoimpia, eniten apua tarvitsevia. Tässä seminaarissa kuljetaan esitysten kautta eräänlainen pakolaisen matka kriisialueelta uuteen arkeen Suomessa. Tällä matkalla Punainen Risti on monessa vaiheessa mukana toimijana. Mikä on oikeastaan aivan itsestään selvää, koska kyse on Punaisen Ristin arvojen ytimestä, heikoimpien auttamisesta.

Punainen Risti on mukana ylläpitämässä pakolaisleirejä UNHCR:n mandaatilla. Suomen Punainen Risti vastaanottaa Helsinki-Vantaan lentoasemalla Suomeen saapuvat kiintiöpakolaiset, ja vastaanottajat ohjaavat pakolaiset jatkoyhteyksiin vastaanottaviin kuntiin. Vuosittain Punainen Risti vastaanottaa noin 750 kiintiöpakolaista maahan tullessa.

Perheen merkitys ihmisten hyvinvointiin on ilmeinen. Perhe ja suku muodostavat yksilön lähimmän turvaverkon ja yksilöä lähinnä olevan yhteisön. Oikeus omaan perheeseen on perusoikeus. Perheen hajoaminen ja perheyhteyden katkeaminen on aina yksilön kannalta suuri mullistus. Punainen Risti toimiikin eri tavoin perheiden yhdistämiseksi. Suomen Punainen Risti huolehtii pa-

kolaisten perheenjäsenten matkajärjestelyistä sekä auttaa ja neuvoo erilleen joutuneita perheenjäseniä erilaisissa tilanteissa. Henkilötiedustelun avulla etsitään perheenjäseniä, jotka ovat kadottaneet toisensa sodan tai onnettomuuden takia. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea välittää vuosittain yli 500 000 viestiä.

Kaikki 186 Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansallista yhdistystä osallistuu perheiden yhdistämiseen. Suomessa teemme noin 150 henkilötiedustelua vuodessa.

Osastot tukevat kotoutumista

Suomessa Punaisen Ristin osastoissamme toimivat vapaaehtoiset tukevat kotoutumista lukuisilla erilaisilla tavoilla. Toimintamuotoja ovat esimerkiksi ystävätoiminta, kielikerhot, läskykerhot, kansainvälisiksi klubeiksi kutsutut avoimet kohtaamispaikat, leirit ja asumisapu. Läskykerhotoiminnan käynnistimme viime vuonna ja nyt osastojemme suojissa toimii toistakymmentä läskykerhoa. Viime vuonna käynnistyi myös ensimmäinen englanninkielinen ensiapuryhmä. Osastot järjestävät myös erilaista ohjelmallista toimintaa vastaanottokeskuksien asukkaille.

Osastojen toiminnassa painotetaan osallistamista ja ihmisten näkemistä aktiivisina toimijoina ja yksilöinä. Yritämme myös saada maahanmuuttaneita mukaan järjestöme toimintaan. Parhaimmillaan maahanmuuttaneet ovat oman osastonsa tukipilareita ja vastuunkantajia. Meillä on jopa yhdessä osastossa yksi maahanmuuttanut puheenjohtaja.

Vastaanottokeskuksia Suomen Punainen Risti on pyörittänyt reilut 20 vuotta, pisimpään yhtenäisesti Turussa ja Rovaniemellä. Viime vuosina toiminta on laajentunut turvapaikanhakijoiden määrän noustua reilusti. Valtion pyynnöstä Punaisen Ristin piirit perustivat viime vuonna toistakymmentä uutta vastaanottokeskusta, joista osa oli väliaikaisia ja osa on toiminut nyt noin puolitoista vuotta.

Suomen Punainen Risti viranomaisten apuna

Helsingin ja Uudenmaan piirissä perustimme viime vuonna Siuntion ryhmäkoti- ja tukiasuntoyksikön, joka on alaikäisille, siis lapsille, tarkoitettu yksikkö. Sen suurin asiakasryhmä on yksin ilman huoltajaa Suomeen saapuneet alaikäiset. Siuntion lisäksi meillä oli viime vuonna neljä vastaanottokeskushanketta. Näistä viimeisimmän Espooseen perustetun väliaikaisen kolmisen kukaudesta toimineen vastaanottokeskuksen polkaisimme pystyyn viikossa. Se on hyvä osoitus Punaisen Ristin luonteesta valmiusjärjestönä, mutta kertoo jotain myös tämän viranomaisille kuuluvan toiminnan hallinnasta.

Vastaanottokeskustoiminta on kuitenkin ensisijaisesti viranomaisille kuuluvaa toimintaa. Punaisen Ristin roolina on ollut auttaa viranomaisia nopeasti muuttuneessa tilanteessa. Punaisen Ristin kannalta on myös arvokasta, että vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijan odotusaika on tämän ihmisarvoa kunnioittavaa ja mahdollisen kotoutumisen kannalta mielekästä.

Suomen Punainen Risti edistää inhimillisiä arvoja ja ihmisoikeuksia pakolais- ja maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä. Yhä useampi Punaisen Ristin humanitaarisen avun saaja on pakolainen tai maan sisäinen pakolainen, joka elää äärimmäisen vaikeissa olosuhteissa. Seuraamme pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvan kehittymistä. Myös paperittomien tilannetta pyrimme auttamaan.

Järjestämme koulutusta humanitaarisesta oikeudesta, pakolaiskysymyksistä ja maahanmuuttoasioista. Ja pyrimme edistämään näitä asioita yhdessä muiden kansalaisjärjestöjen kanssa.

Kuten edellä läpikäymäni pitkä lista kertoo, Punaiselle Ristille pakolaistoiminta on tärkeä osa perustoimintaamme. Ja kun puhutaan pakolaisuudesta, on tärkeää pitää mielessä, että olemme samalla pallolla - se mikä tapahtuu tänään teille, voi tapahtua huomenna meille.

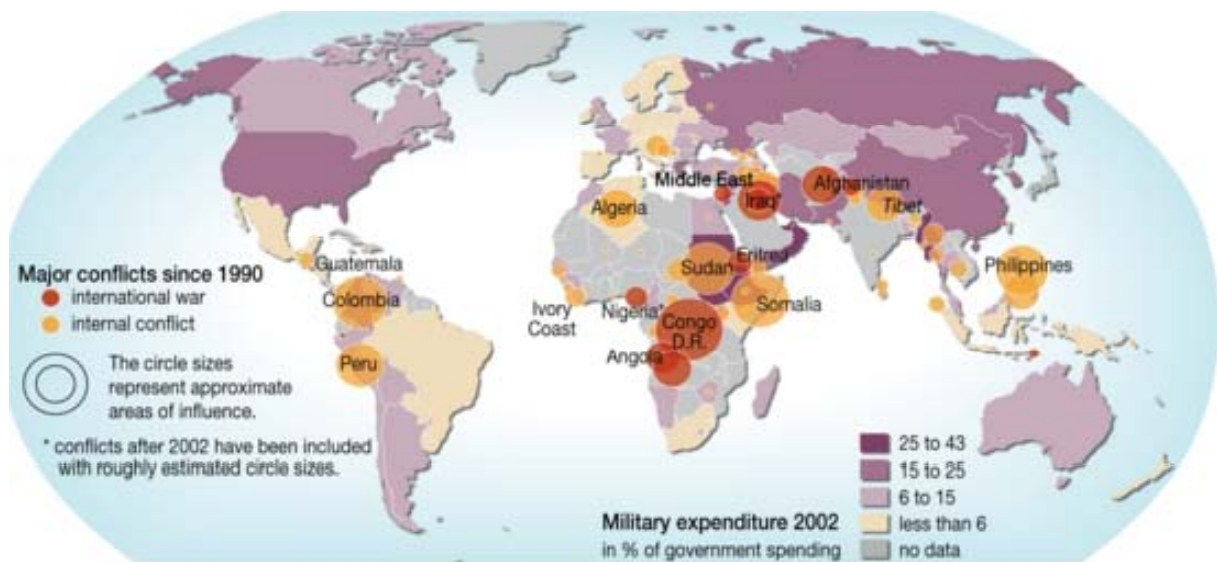
Hyvää ja antoisaa seminaaria.

Sotien ja pakolaisten maailma

Pitkittyneet kriisit ajavat perheitä pakomatalle. Suurin osa pakolaisuudesta on maansiäistä tai naapurimaihin suuntaavaa. Millaisia ihmiskohtaloita kriisit saavat aikaan? Mitä pakolaisuus aiheuttaa yhteiskunnille ja ihmisille?

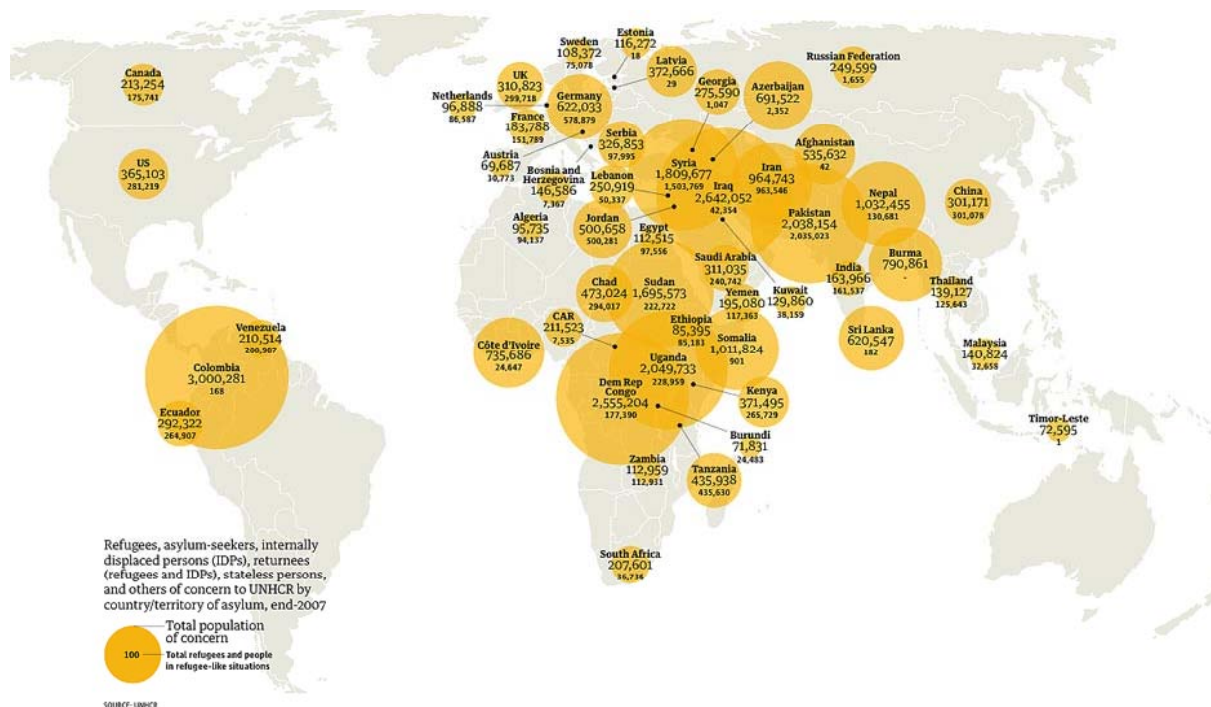
Kerron aluksi pakolaisuuden syistä ennen kaikkea Afrikassa, jonka tunnen parhaiten. Koko Afrikan siirtolaisuus ja pakolaisuus ovat maanosan sisäisiä, ja tälle me olemme usein hyvin sokeita. Työn perässä tai pois mahdottomista olosuhteista muutetaan ennen kaikkea oman maan sisällä tai naapurimaihin. Kun me puhumme somaleista Suomessa, me emme muista niitä valtavia pakolaisleirejä, jotka ovat Kenian rajalla tai Somalian sisällä. Meidän pitäisi muistaa ongelman kokonaisuus tätä kautta.

Nobel-kirjailija Elias Canetti, jonka omalla perheellä on pakolaisuuden ja siirtolaisuuden historia, sanoi: "Vasta maanpaossa tulee ajatelleeksi sitä, miten suurelta osin maailma on aina ollut maanpakolaisten maailma." Yritin itse kerran laskea Raamatusta, kuinka monta pakolaiskohtaloa siellä on ja totesin, että niitä on paljon. Meidän länsimaisen kulttuurihistorian, sivistyksen ja uskonnon historian juurissa on paljon pakolaisuutta ja siirtolaisuutta. Se on osa meidän identiteettiämme. Tietenkin sotien maailma (**dia 3**) tuottaa paljon pakolaisuutta.

Sotien maailma

Alueet, joissa tänä päivänä on konflikteja, keskittyvät Afrikkaan ja osittain myös Aasian ja Etelä-Amerikan levottomille alueille, ja ne näkyvät myös pakolaisvirroissa. (Pakolaisten maailma **dia 4**)

Pakolaisten maailma

Dia 4

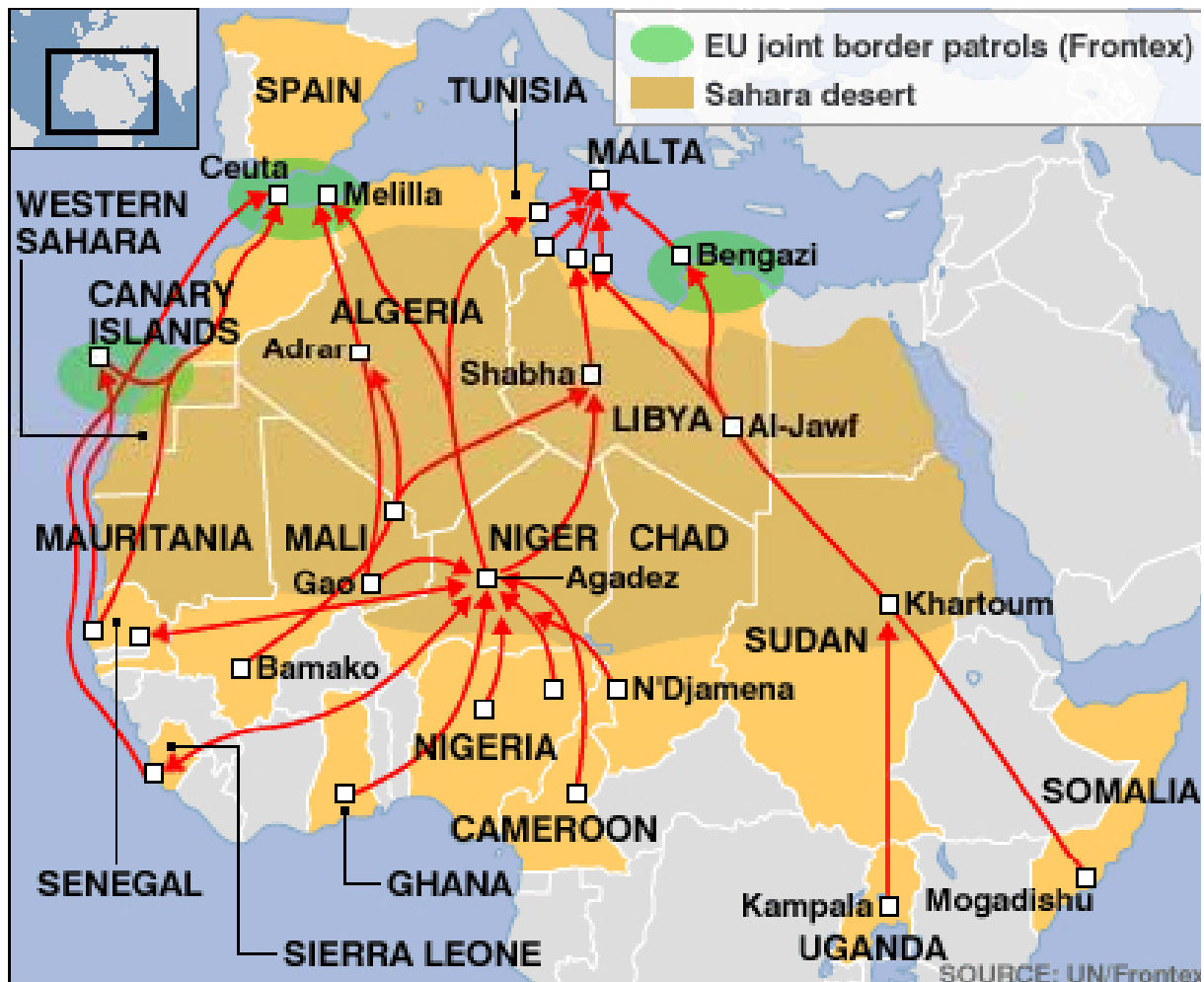
Sodat, konfliktit ja jännitteet luovat jyrkkiä uskonnollisia tulkintoja. Me olemme nähneet sen kristittyjen maailmassa, ja tänään se koskee myös osittain islamin maailmaa. Jos Washingtonissa puhuu Afrikasta, huomaa, että siellä seurataan sitä aivan toisenlaisella intensiteetillä kuin meillä täällä Suomessa tai Euroopassa. Afrikkaa ajatellaan siellä hyvin paljon turvallisuuspolitiikan kautta, kuten esim. nouseeko radikaali islam maihin Somalian tai Sudanin kautta. Myös muut turvallisuus-kysymykset huolestuttavat lännessä, kun katsotaan maailman konfliktikenttää.

Paperittomien kulkijoiden reitit

Euroopassa puhutaan myös paljon siitä, mitä reittejä tänne tullaan Afrikasta. Olin Libyassa Tripolissa vieraillessa ystäväni omakotitalon rakennustyömaalla. Ystäväni on varsin vauras, ja libyalaiset keskimäärin ovat kohtuullisen hyvin toimeentulevia. Ystäväni oli palkannut kahdeksan työmiestä, joista kukaan ei ollut libyalainen. He olivat muun muassa Sudanista, Somaliasta, Nigeriasta ja Senegalista. Ystäväni mukaan libyalaisia ei kannata palkata, koska heidän palkkatasonsa on niin korkea. Kun juttelin näiden työmiesten kanssa, he kertoivat tienäävänsä Libyassa matkarahat päästäkseen veneellä Italiaan ja sitä kautta Eurooppaan, jossa sitten jatkavat hyvän elämän yritystä. Kysymyksessä on siis eräänlaisesta taloudellisen siirtolaisuuden tai pakolaisuuden reitistä, jossa välietapeissa kerätään rahaa ja suunnitellaan, kuinka mennään eteenpäin. Tämä on yksi Euroopan paperittomien maahanmuuttajien reiteistä. Afrikan mantereelta reitit lähtevät muun muassa Sudanista, Kongosta, Somaliasta, ja kulkevat Länsi-Afrikan kautta Kanarian saarille ja Espanjaan, mikä tuottaa suuria ongelmia Etelä-Euroopalle (**dia 7**). Toisaalta, eihän Espanja ja osa Etelä-Eurooppaa pyörisi ilman näitä paperittomia siirtolaisia. Kuka keräisi Espanjan tomaatit, jos ei heitä olisi? Kuka tiskaisi Italian tiskit tai keräisi siellä roskat? On kummallista, että he kelpaavat työvoimana, mutta eivät kelpaa sosiaaliturvan tai terveydenhuoltopalveluiden ja eläkkeen saajina.

Jos Karl Marx eläisi tänään, hänen manifestinsa koskisi näitä paperittomia ihmisiä, joiden työpanos kelpaa, mutta mikään muu ihmiselämään liittyvä ei kelpaa. Eikä tämä koske vain Afrikasta, vaan myös Etelä-Amerikasta tulevaa virtaa.

KEY MIGRANT ROUTES FROM AFRICA TO EUROPE

Dia 7

Eurooppa pudonnut Afrikan kehityksestä

Euroopan unionin kannattaisi miettiä Afrikan maiden kanssa yhdessä, kuinka työpaikkoja, taloudellista kehitystä ja toimeliaisuutta saataisiin aikaan Afrikan mantereella, ettei katse suuntautuisi koko ajan sieltä pois. Kuinka siellä taloudellinen dynamiikka saataisiin liikkeelle toisella tavalla? Ajatellaan nyt vaikka Nigerian Lagosia. Siellä kavereita istuu nettikahviloissa lähettelemässä kuu-luisia nigerialais- eli rahanpyyntikirjeitä tänne. Nämä kaverithan osaavat monia asioita: heillä on hyvä englannin kieli, he osaavat kirjoittaa liikekirjeitä ja osaavat löytää meidän osoitteetkin. Nämä kaverit pitäisi vain saada kiinni rehelliseen työhön.

Afrikka tulee kytkeytymään tietoliikenneyhteyksiin aivan uudella tavalla. Nopeimmat matkapuhelinten käyttöalueiden kasvualueet ovat tänään Saharan eteläpuolinen alue. Afrikassa matkapuhelimiä käytetään paljon luovemmin kuin meillä. Esimerkiksi pankkitoiminnot hoidetaan matkapuhelimeillä. Kun tänään soitamme American Expressin vaihteeseen, puhelu meneekin New Delhiin. Kun hyvät ja nopeat tietoliikenneyhteydet tulevat käyttöön, monet keskuskeskukset sijaitsevatkin pian Afrikassa, ja sinne tulee aivan uudenlaisia työpaikkoja. Meidän pitäisi nähdä Afrikan muutos myönteisenä ja miettiä sen mahdollisuuksia. Me olemme tässä jäljessä, kun taas kiinalaiset tietävät aika täsmälleen, mitä Afrikassa tapahtuu. Me eurooppalaiset luulemme tietävämme, mutta oikeasti me olemme siellä aika passiivisia.

Konfliktit muuttuneet

Pakolaisuuden syitä ovat muun muassa aavikoituminen ja vesikriisit, ympäristömuutokset, konfliktit, rikollisuus, ihmiskauppa ja huumekauppa. Monet näistä ilmiöistä kasaantuvat ongelma-alueille, kuten esimerkiksi Afganistaniin tai Kolumbiaan. Kriisejä ratkaistaessa kannattaa tutkia, mitkä ovat syitä, mitkä seurauksia. Liberian sisällissodan aikana pääkaupunkiin Monroviaan virtasi noin 800 000 ihmistä, mutta pääkaupungin infrastruktuuri oli rakennettu 130 000 ihmiselle. Tällaisessa pakolaiskriisissä kaikki romahtaa: saniteetti, terveydenhuolto, koulut. Surullisinta on lapsisotilaiden rekrytointi osaksi tätä konfliktia. Se aika, mikä olisi pitänyt käyttää koulussa ja oppimiseen, onkin käytetty sotatantereella.

Konfliktit ovat myös muuttuneet aika paljon. Perinteisesti on aina puhuttu maiden välisistä konflikteista, mutta nyt konfliktit ovat koko ajan enemmän maiden sisäisiä. On sissiliikkeitä, vapautusliikkeitä, epäsymmetrisiä konflikteja ja uudenlaisia konfliktitilanteita. Siviiliväestö on yhä useammin näiden konfliktien keskellä, vaikka esimerkiksi Geneven sopimukset kieltävät siviiliväestön käyttämisen maalina tai konfliktin osapuolena. Ja ympäristön muutokset tuovat näihin kriiseihin vielä oman lisänsä.

Rauhanturvaajista sodan osapuolia?

YK:ssa puhutaan paljon suojeluvastuun periaatteesta, joka itse asiassa syntyi Ruandan ja Srebrenican kokemuksista. Sen ytimessä on ajatus, että konfliktiin pitäisi voida puuttua jo kriisin kestäessä eli silloin kun siviiliväestö joutuu massamurhan tai kansanmurhan kohteeksi, tai tilanteessa, jossa esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta ylittää kaikki rajat, kuten Kongossa, jossa raikattiin koko kylä. Pitäisi olla kansallinen velvoite pysäyttää tällaiset tilanteet. Toisaalta YK:ssa käydään edelleen akateemista keskustelua, mikä on kansanmurhan määritelmä. Kuten Darfurin kriisi, onko se kansanmurha tai etninen vaino vai ei. Nykyisin yhä useammin siviilit ovat joissakin tilanteissa sitä mieltä, että sotilaiden tai rauhanturvaajien pitäisi puuttua peliin, kun taas rauhanturvaajien väliintulolla. On mielenkiintoista, että sotilaat ovat kaikkein skeptisimpiä sen suhteen, mitä voidaan ratkaista sotilaallisin keinoin. Jos esimerkiksi Darfurissa Yhdysvallat ja Euroopan unioni olisivat tehneet kansainvälisen intervention kuten Irakissa ja Afganistanissa, olisiko siviiliväestö siellä nyt paremmassa tilanteessa vai olisiko se johtanut vielä verisempiin yhteenottoihin? Sotilaallinen väliintulo on aina ison kynnyksen takana.

Rauhanturvaajat ovat yhä enemmän tilanteessa, jossa ei ole rauhansopimuksia kuten esimerkiksi Golanilla, Suezilla tai Kyproksella. Siellähän muun muassa suomalaiset valvoivat rauhansopimusten noudattamista. Enää ei ole sellaisia tilanteita, joissa rauhanturvaajat ovat kahden tulen välissä ja voivat tehdä rauhaan pakottamista. Siihen mandaatti ei anna välineitä, ja on vain ajan kysymys, milloin rauhanturvaajista tulee sodan osapuolia. Kun olimme ulkoasiainvaliokunnan kanssa vuosi sitten vierailulla Pentagonissa, siellä esitettiin isännille klassinen kysymys, onko Yhdysvallat Afganistanissa käymässä sotaa vai turvaamassa rauhaa. Pentagon vastasi, että he ovat ilman muuta sodassa, ja se sota alkoi vuonna 2001. He ovat siinä sodassa, joka alkoi kaksoistornien hyökkäyksestä. Me taas sanoimme, että olemme siellä turvaamassa rauhaa. Eli samassa operaatiossa Yhdysvallat sotii ja me olemme turvaamassa rauhaa. Nämä ovat erittäin haasteellisia tilanteita, koska niissä nousee kysymys, mitä välineitä käytetään ja miten siviiliväestöön suhtaudutaan.

Suomen vahvuuksia rauhan välityksessä

Suomen rauhanturvaosaaminen on "pehmeää" rauhanturvatoimintaa. Meillä on hyvä ja läheinen suhde siviiliväestöön, emmekä me kulje kypärä päässä ja luotiliivit päällä, jos siihen ei ole tarvetta. Yhä vähemmän on kuitenkin konflikteja, joissa näin voidaan toimia. Afganistanissa emme voi olla läheisessä suhteessa siviiliväestöön, koska olemme siellä omissa leireissämme, kuten kaikki muutkin. Ne tilanteet, joihin rauhanturvaajat joutuvat, ovat yhä vaikeampia. Samoin kehitys yhteistyön yhdistäminen rauhanturvaamiseen tulee koko ajan vaikeammaksi, sillä kuinka voidaan viedä kehityspanosta tai lähestyä konfliktin eri osapuolia, jos samalla täytyy pelätä oman hengen puolesta?

Voisiko Suomesta tulla rauhanvälityksen suurvalta? Meillä on siihen vielä matkaa, mutta Norja ja Sveitsi ovat siinä aika pitkällä. Suomi on aika pieni maa, ja pienenä sen pitäisi olla joustava ja nopea, mutta me olemme usein pieniä ja hitaita. Me olemme liian varovaisia ja analysoimme puhki kaikki mahdolliset riskit. Se on suomalaisten toimintaperiaate. Rauhan välityksessä ja konfliktiin puuttumisessa on oltava "röntti", on uskallettava mennä, vaikka se menisi syteen tai saveen, kuten se usein menee, eikä onnistu kerralla. Tietenkään ei saa vahingoittaa maan tilannetta tai humanitaaristen järjestöjen toimintaa.

Näkyvyyden lisäämiseksi pitäisi kuitenkin olla resursseja ja rahaa. Nyt Suomi käyttää rauhanvälitykseen vuodessa 400 000, kun Norja käyttää 100 miljoonaa dollaria. Mutta jos tälle tielle lähdetään, täytyisi ihmisiä kouluttaa ja järjestöjen pitäisi ottaa rauhanvälityksessä aktiivisempi rooli. Myös edustustoverkostomme pitäisi olla toisenlainen. Me lakkautamme edustustoja kun niitä pitäisi lisätä, ja meillä pitäisi olla aktiivisempi rooli myös koko YK:ssa. Tämä kaikki on kuitenkin rakennettavissa, koska meillä on hyvä perintö kylmän sodan ja Ahtisaaren ajoilta.

Afrikan konfliktialueilla

Missä pakolaisuutta syntyy? Kerron konflikteista Darfurissa ja Somaliassa, jotka itse paremmin tunnen. Pienessä kaupungissa Darfurissa pidettiin mielenosoitus, jossa kannettiin kylttiä "Afrikan unioni ulos, YK sisään". Siellä paikalliset asukkaat ovat erittäin epäluuloisia Afrikan Unionin rauhanturvatoimintaa kohtaan. Heidän mielestään se pitää Sudanin hallituksen puolta. Siellä turvallisuutta tuovat sissiryhmät, jotka kontrolloivat näitä alueita, eikä Sudanin hallituksella ole siellä mitään toimintamahdollisuuksia. Myöskään Afrikan Unioni ei ole näiden paikallisten toimijoiden kannalta luotettava ja siksi turvaa on haettava paikalliselta aseistetulta ryhmältä. Se toimii siellä tavallaan paikallisena hallituksena, vaikkei kukaan sitä sellaiseksi tunnusta.

Kansakoulun kartastossa koko Darfur näyttää hyvin keltaiselta alueelta. Tosiasiassa se on keltainen silloin, kun siellä on kuivaa. Kun alkaa sataa, se alkaa vihertyä, ja kun sataa tarpeeksi, se muuttuu siniseksi, kun tulvat pyyhkivät yli joka paikassa. Tiet ja sillat huuhtoutuvat, eikä kuljetuksia voida hoitaa. Siellä voi olla kahden miljoonan pakolaisen hoito leireillä puolikin vuotta olemattoman logistiikan varassa. Täytyy siis puolta vuotta aikaisemmin suunnitella, mitä lääkkeitä ja mitä ruokaa nämä ihmiset tarvitsevat, koska sadekaudella ei pystytä liikkumaan.

Erään kerran käydessäni Darfurissa naisia tuli parin päivän kävelymatkan päässä olevasta kylästä tapaamaan minua ja kertomaan omasta tilanteestaan. Naiset haluavat aina rauhaa. He haluavat, että konflikti pysäytetään ja sota lopetetaan. Miehet haluavat oikeutta, kompensatioita, korvauksia, anteeksi pyytämistä, kunniaa. Konfliktiin suhtaudutaan ainakin Darfurissa hyvin eri tavoin, ja eri osapuolilla näissä tilanteissa on hyvin stereotyyppinen rooli. Sissialueen kylissä kaikkia voimia pyritään mobilisoimaan, myös lapsia, joiden mielipiteitä manipuloidaan konfliktin kestäessä.

Kiistanalainen vesi

Kun aloitin Sudanissa EU:n erityisedustajana vuonna 2005, menin itse asiassa maahan, jonka tunsin huonosti. Sitten tajusin olevani pinta-alaltaan Afrikan suurimmassa maassa, jossa on 40 miljoonaa asukasta. Se ei ole asukasluvultaan suurin, sillä Nigeriassa on 160 miljoonaa asukasta. Sudan kuuluu myös Afrikan Unionin yhteistyössä vahvoihin maihin Etelä-Afrikan, Etiopian ja Libyan rinnalla. Etelä- ja Pohjois-Sudanin välillä on islamin ja kristinuskon rajapinta. Siellä kasvatavat öljytulot ja Kiinan ja Intian läsnäolo. Kun Bryssel uhkaa Sudania EU:n sanktioilla, sudanilaiset vastaavat: "Te ette ole vuosien investoineet tänne ettekä tehneet yhtään mitään, mutta meillä on uudet kumppanit idässä, Kiina ja Intia". Tämä on uuden Afrikan kuva. Kun olin ensimmäisessä Afrikan Unionin kokouksessa Gambiassa vuonna 2005, sisään tuli kunniavieraiden delegaatio, ensin Kiinan varapääministerin suuri delegaatio, ja he istuivat eturiviin; sitten eturiviin tuli myös Venezuelan presidentti Hugo Chavez sekä Iranin presidentti. Kun eurooppalaiset pyrkivät eturiviin, heille sanottiin, että siellä ei enää ole tilaa. Tämä oli hyvin konkreettinen osoitus siitä, että me emme ole enää kiinnostavia heidän kannaltaan.

Konfliktissa on mukana myös hyvin nuoria poikia, oikeastaan vielä lapsisotilaita. Nämä lapset haluavat mukaan sotaan vapaaehtoisesti, he suorastaan jonottavat sinne. Jos vaihtoehtoina on kantaa äidille ja siskoille vettä pakolaisleirissä tai päästä Kalashnikovin kanssa heilumaan jeepin katolle, haluaa poika tietenkin mieluummin mukaan sotaan. Se on hänestä kiinnostavaa elämää, mutta rikkoo lapsuuden ja nuoruuden. Lapsi raaistuu, eikä ole koulussa kuten ikätoverinsa.

Lopputuloksena tästä hallituksen ja sissien konfliktista on 65 virallista pakolaisleiriä (**dia 31**), joissa on kaikkiaan kaksi miljoonaa ihmistä. Monet heistä ovat olleet siellä jo hyvin kauan. Darfurin kriisi jatkuu, ja Etelä-Sudan äänestää itsenäisyydestä tammikuussa 2011, mikä voi vielä johtaa uusiin konflikteihin.

Monet lapset ovat olleet pakolaisleireillä vuodesta 2003 lähtien eli jotkut koko lapsuutensa. He käyvät siellä koulua ja pelaavat jalkapalloa. Oma kylä saattaa olla yhden tai kahden päivän kävelymatkan päässä leiriltä, mutta sinne ei voi turvallisuussyistä mennä. Darfurissa on saatu aikaan yksi maailman suurimmista pakolaiskonflikteista.

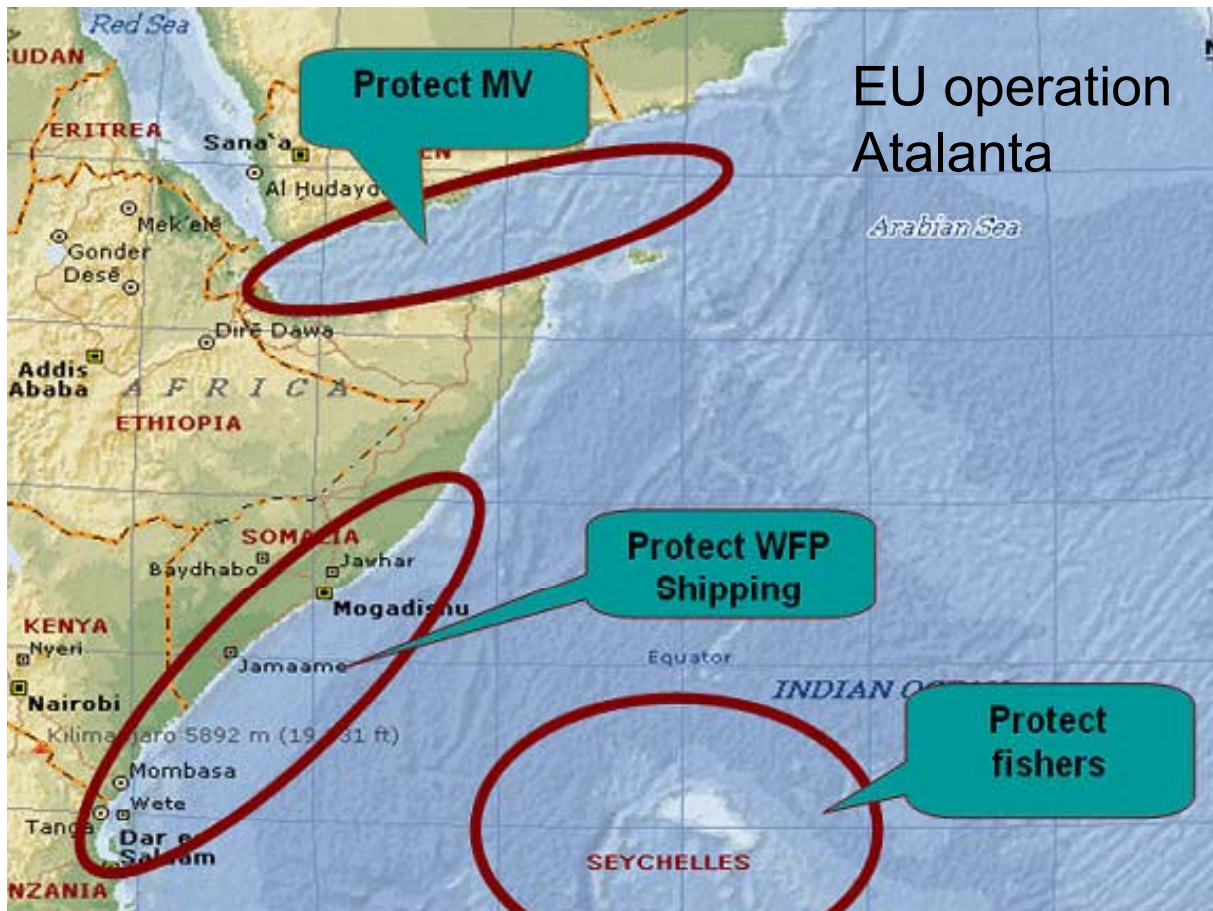
Rauhan välityksen yritystä Somaliassa

Somalian kriisi on jatkunut jo 15 vuotta. Nykyisin Mogadishussa rauhaa pitävät yllä Afrikan Unionin rauhanturvajoukot. Somalit syyttävät kansainvälistä yhteisöä, että se ei ole kiinnittänyt huomiota Somaliaan. Muistutan kuitenkin, että siellä on yritetty olla monta kertaa. Suurimmillaan siellä on ollut 30 000 ihmisen operaatio, mutta aina on jouduttu lähtemään, koska se on ollut niin vaarallinen toimintaympäristö. Pohjoisessa on nyt rauhallisempaa. Somalimaassa ja Puntinmaassa ei ole islamistien ja hallituksen välillä sotaa, joka alkaa puolivälistä Somaliaa ja ulottuu Mogadishuun ja etelään.

Somaliassa on tällä hetkellä heikko hallitus. Siellähän oli vuonna 2006 puoli vuotta vallassa islamistinen Islamic Courts Union (ICU), jonka Etiopia USA:n tukemana syrjäytti. Djiboutissa muodostettiin uusi hallitus TFG, joka on Mogadishussa. Se on aika heikko ja kontrolloi pientä aluetta. Radikaloitunut islamistinen järjestö Al-Shabaab taistelee sitä vastaan. Al-Shabaabilla on myös joitakin Al-Qaida yhteyksiä. Kun kävimme puhumassa konfliktin osapuolille Djiboutissa, kävimme puhumassa myös Asmarassa Eritreassa oleville opposition "pahiksille", jotka olivat tyytymättömiä muun muassa Etiopian väliintuloon ja uuden hallituksen muodostamiseen. Silloin he eivät olleet aseissa, mutta nyt ovat, ja nyt he ovat Mogadishussa. Meidän viestimme kansainväliselle yhteisölle oli, että näillekin ryhmille kannattaisi puhua. Ne ovat radikaaleja, mutta eivät mitään al-qaidoja. Kansainvälisellä yhteisöllä on aina vaikeuksia erotella islamistien joukosta ne, keiden kanssa voi neuvotella. Me pidämme usein ihmisiä neuvottelukyvyyttömänä, vaikka emme ole edes kokeilleet dialogia. Minä olen jatkanut sitä dialogin pitämistä, ja nyt olemme tilanteessa, että minua pyydetään neuvottelemaan niiden ryhmien kanssa, jotka ovat nyt Mogadishussa aseissa. Olisihan se ollut helpompaa silloin, kun niillä ei vielä ollut aseita. Tämä on jatkuva ongelma rauhan prosessissa.

Merellä ja maalla

Puntinmaassa on heikko turvallisuustilanne. Siellä on käyty kansainvälisten alusten kimppuun ja kaapattu niitä merellä, mutta me puhumme hyvin vähän siitä, mitä tapahtuu maalla. Liikuihin Puntinmaassa viime vuonna 1 500 km, ja aina kun auto pysähtyi jossain, nuoret pojat tulivat juttelemaan. He kertoivat ryhtyvänsä merirosvoiksi, koska siinä tienaa hyvin. Jos kiipeää ensimmäisenä kaapatulle laivalle, saa 100 000 dollaria, jos toisena, saa 50 000, kolmantena 25 000 jne. Kun juttelin Puntinmaan presidentin kanssa, hän myönsi ongelman. Puntinmaassa on noin 1 000 merirosvoa, joista kolmasosa on vankilassa. Presidentti sanoi yrittäneensä puhua 200 miestä pois merirosvoudesta. Hän sanoi tietävänsä myös, keitä loput 600 ovat, ja voisi mennä heidän luokseen neuvottelemaan, jos tietäisi, mitä kansainvälinen yhteisö tai hän voisi heille merirosvouksen sijasta tarjota. Kuten työpaikkoja tai koulutusta, sillä nuorisotyöttömyys on 95 %. Samaan aikaan, kun toimimme merellä, meidän pitäisi tehdä paljon myös maalla. Turvallisuustilanne siellä on vain niin vaikea, että kukaan ei uskalla mennä sinne. Kuka tahansa voidaan kidnapata ja vaatia miljoonan dollarin lunnaat.

Dia 41

Diassa 41 on kartta alueelta, jossa tänään EU toimii merirosvouden estämiseksi. Siellä on myös maailman ruoka-avun kuljetukset Mogadishun alueelle ja kalastuksen suojelua. Tammikuussa sinne lähtee suomalainen miinalaiva Pohjanmaa, ja on siellä helmikuusta huhtikuuhun. Pohjanmaalle rauhanturvatehtäviin oli hakijoita yli 1 000. On tärkeää, että olemme mukana kansainvälisten merialueiden suojelussa, mutta meidän pitäisi kiinnittää huomio myös siihen, mitä maan puolella tapahtuu.

Paikalliset mukana rauhan välityksessä

Lopuksi vielä muutama sana Mogadishusta. Siellä hallitus kontrolloi hyvin pientä aluetta, ja päivittäin käydään taisteluja. Kun laskeudutte Mogadishun lentokentälle, joka on hallituksen kontrollissa, teidät viedään panssaroidulla ajoneuvolla ei-kenenkään maan läpi Villa Somaliiaan, joka on taas hallituksen alueella. Villa Somaliassa voitte tavata bisnesnaisia, jotka pitävät kauppoja muun muassa Mogadishun satamassa. Nämä naiset kuuluvat Hanad -järjestykseen. Kun kysyin heiltä, mitä Hanad -järjestö tekee, he kertoivat riisuvansa miehiä aseista. "Kuinka te sen teette?" me kysyimme. "Me menemme tuonne tiesululle ja tarjoamme pojille aseista rahaa. Me annamme heille 250 dollaria Kalashnikovista. Jos poika suostuu menemään kouluun, eikä enää palaa sotimaan, teemme kaupat. Meidän mielestämme aseista riisunta on hyvä idea. Oletteko te koskaan lännessä tulleet ajatelleeksi sitä?" he kysyivät. "Kyllä olemme ajatelleet aika paljonkin, mutta te olette ainoat, jotka tekevät sitä", me vastasimme. Olen yrittänyt saattaa yhteen Hanad -järjestyksen naisia ja YK:ta. YK puhuu toisaalla aseistariisunnan puolesta, ja nämä naiset taas täällä tekevät sitä omilla rahoillaan. On hienoa, että keskellä konfliktia on ihmisiä, jotka uskaltavat tehdä tällaista työtä.

Rauhanturvatoimintaa Somaliassa pitää yllä AMISOM, jossa burundilaiset ja ugandalaiset suojelevat Somalian hallitusta. Ilman tätä rauhanturvaajien toimintaa ei hallitus Somaliassa pysyisi pystyssä. Presidentti Sheikh Sharif on tällä hetkellä hallituksen johdossa. Mogadishussa erilaiset

taisteluryhmät päivystävät omia kortteleitaan. Jos haluaa mennä korttelista toiseen, täytyy reitti suunnitella tarkkaan sen mukaan, kuka kontrolloi mitäkin aluetta.

Sitten vähän optimistisempi kuva käytännön rauhantyöstä Asmarassa: Mahdi Abdile on Suomen somali, joka on saanut kirkon rauhantyön palkinnon sovittelustaan näiden eri taistelevien ryhmien välissä. Kun Mahdilta kysytään, mihin klaaniin hän kuuluu ja kuka on hänen johtajansa, hän vastaa, että Tarja Halonen on hänen johtajansa.

Suomessa oli elokuussa 2010 pienimuotoinen kokous kulttuurikeskus Sofiassa. Siihen osallistuivat muun muassa YK:n somalitoimiston johtaja Margaret Wok, Suomen somali Abdullah ja somaliedustajia. Helsingissä oli siis mahdollista tutustuttaa myös YK:n edustaja näihin ryhmiin, jotka ovat keskeisiä konfliktin ratkaisussa. Tällaisia pieniä asioita Suomi voi tehdä Somalian konfliktin ratkaisun hyväksi.

Myös meidän omalla diasporallamme voi siinä olla merkittävä rooli. Ymmärsin tämän nähdessäni heitä Somaliassa konfliktialueella. Kun Somalimaassa järjestettiin konferenssi, jossa puhuttiin rauhanprosessista, johti puhetta Suomen somali Mahdi Abdile. On todella hienoa, että Suomen somalit osallistuvat rauhantyöhön Somaliassa. Kun menimme vierailulle Somalimaan parlamenttiin, meille kerrottiin, että parlamentin puhemies on parhaillaan Helsingissä. Hän on nimittäin Suomen somali, mutta on Somalimaan parlamentin puhemiehenä. Kun menimme yliopistolle, ja tapasimme rehtorin, kävi ilmi, että rehtorikin oli Suomen somali. Hän oli palannut Somalimaahan seitsemän vuotta sitten ja perustanut yliopiston. Ja kun illalla menimme ensimmäiseen Somalimaahan avattuun pitseriaan, meitä tervehti ovella Musse Pasilasta. Hän oli tullut pikkuveljensä kanssa sinne perustamaan pitserian. Eräs paikallinen somali kysyi minulta, mitä somaleille oikein tehdään Suomessa, kun kaikki ovat niin aktiivisia palattuaan sieltä Somalimaahan. Kun Suomessa tapasin ministeri Väyrysen, sanoin hänelle, että me emme varmaan osaa riittävästi hyödyntää Suomen somaleiden yrityshenkisyyttä ja osaamista kehitysyhteistyössä. Siinä on suuri haaste meille suomalaisille.

Pakolaisina olemme vailla tulevaisuutta

Kuinka käy perheelle, jonka jäsenistä osa jää lähtöalueelle ja osa pakenee Suomeen asti?

- Keitä olemme ja mistä tulemme
- Kuinka päädyimme tähän maailmaan
- Millä tavalla poistumme täältä ja vihdoin mihin olemme menossa
- Olemme pakolaisia ja muukalaisia maapallon sylissä ja taivaan alla
- Synnymme pakolaisiksi maailmaan
- Julmuudesta ja pahuudesta joudumme lähtemään kodeistamme
- Synnytyämme oli pakko taas muokkautua kriisien käsissä pakolaisiksi
- Katkeraan elämään joutuminen on ollut ja on kohtalomme
- Pakolaisina olemme vailla tulevaisuutta
- Tulemme kriisien syvyydestä, julmuuksien ja sortojen jalkojen alta
- Ihomme, kielemme, vartalomme ja silmämme huutavat ratkaisua, paluuta ja rauhaa

- Olemme paljon ja itsekin joukossa maapallon syvät laaksot ja jylhät huiput kertovat, että ihmiskunnan elämä on vailla tasapainoa ja täynnä julmuuksia ja vääryyksiä

- Pakolaisuus elämämme epäoikeudenmukaisuuden merkki
- Sen olemassaolo kertoo pahuuden ja julmuuden läsnäolosta ja niiden voimistumisesta

Johdanto

Pakolaisuutta on ollut maailmassa kautta aikojen. Pakolaisten määrä ja suuruus on maailmassamme ollut joskus enemmän ja välillä vähemmän. Tämä ilmiö johtuu siitä, että siellä missä on milloinkin ollut kriisit ja konfliktit, sen seurauksena paljon ihmisiä on joutunut pakolaisiksi. Maailmassamme on tänään paljon pakolaisia. Ihmiset joutuvat jättämään kotimaansa eri syistä. Joillekin pakolaiselämä kestää kuolemaan asti. Toisin sanoen osa pakolaisista ei voi tai ei saa mahdollisuutta palata kotimaahansa. Monet konfliktit ovat kestäneet kymmeniä vuosia, ja niihin ei edelleenkaan ole ratkaisua.

Pakolaisuutta on nähty joka kolkassa. Pakolaisuus aaltona toisen maailman sodan aikana ja sen loputtua koski eurooppalaisia, mutta 1960-luvulta lähtien se muuttui afrikkalaiseksi. 1970-luvulla pakolaisuuden aalto tuli Aasiasta. Suomi on yksi niistä maista, joista lähti paljon pakoon sodan jaloista. Talvisodan ja jatkosodan seurauksena suomalaisia joutui lähtemään kodeistaan kymmeniä tuhansia. Karjala ja Lappi ovat niitä alueita, joista suomalaisia lähtivät pakoon toisen maailmansodan aikana.

Pakolaisuutta voi tutkia monista näkökulmista. Tätä aihetta voi tutkia sekä kansanvälisen että maansisäisen pakolaisuuden kannalta, koska maailmassamme on enemmän maansisäisiä pakolaisia. Sen tutkimuskenttä on tosi laaja, koska aiheen vaikutuspiirissä on monta tekijää kuten pakolainen itse, hänen perheensä, vastaanottomaa, oma tulevaisuus ja paluu.

Tässä puheenvuorossani keskityn pakolaisuuden vaikutukseen suhteessa perheeseen. Kuinka käy perheelle, jonka jäsenistä osa jää lähtöalueelle ja osa pakenee Suomeen asti? Kysymys on pakosta ja aidoista pakolaisista, täten puhuminen olemassa olevista ilmiöistä on sekä helppoa että vaikeata. Kotimaastaan ja perheestään pois joutuminen pakon edessä on tuskallista.

Pakolaisuus käsitteenä viittaa siihen, että pakeneva henkilö ei ole itse vapaaehtoisesti valinnut lähtöä, vaan on joutunut lähtemään suojellakseen henkeään. Luonnollisesti irrottautuminen omas-

ta perheestä tuottaa ja aiheuttaa kärsimystä. Elämän luontolain mukaisesti ihminen voi parhaiten viihtyä alueella, missä on syntynyt ja kasvanut, ja hänellä on läheinen suhde luontoon, ympäristöön ja kulttuurikodeihin. Erityisesti tuskan voimakkuutta voi ymmärtää silloin, kun kollektiivisesti kulttuurista ja isosta perheestä henkilö astuu pakolaisuusmaailmaan.

Perhe pakolaisuuden käsissä

Perhe on kautta historian ollut yhteiskunnan perusyksikkö. Sen tehtävät yhteiskunnassa riippuen erilaisista tekijöistä ja yhteiskunnan rakennepohjasta ovat erilaisia. Kehitysmaissa ja pakolaisuutta tuottavissa maissa perheellä on tärkeä tekijä koko yhteiskunnan ja yksilön kannalta. Perheen tärkeys ja rooli niissä yhteiskunnissa kantavat kauas, ja yksilön kasvatus ja opetus perustuvat kollektiivisiin arvoihin.

Täten kyseisen yhteiskunnan perhe vaikeissa olosuhteissa voi saada murskaavia iskuja ja joutua kroonisen kärsimyksen partaalle. Pakon edessä perheen lähtö, sen hajoaminen ja perheen jäsenen lähtö muualle ilman paluuta eri tavalla ja tasolla aiheuttavat monivärisiä ja -sävyisiä kärsimyslajeja. Perheen kokonaiskuvan särkeminen eri syistä ja erityisesti pakolaisprosessin seurauksena on vakava asia. Perusfilosofian mukaisesti elämä on yksisuuntainen katu, joka ei tunne paluuta eikä toistoakaan. Tämä peruslähtökohta vaikuttaa paljon pakolaisperheen kohtaloon. Voidaan sanoa, että perhe astuessaan pakolaisuusmaailmaan näyttää särkyneeltä lasilta, joka ei enää voi korjautua ennalleen. Kun perheen jäsenet kokonaan ovat mukana tässä pakolaiselämässä, sen jäsenet elämän polussa voivat irrottautua toisistaan ja joutua vieraassa kulttuurissa yksin identiteettikriisiin. Joka tapauksessa yhdessä oleminen paossakin antaa voimia perheenjäsenille ja toinen voi auttaa toista arjessa.

Mutta tilastot kertovat, että osa pakolaisista jättää perheensä ja itse joutuu lähtemään pakoon. Tällaisissa tapauksissa saattaa perhe riippuen yhteiskunnan poliittisesta järjestelmästä ja valtarakenteesta pakoon lähteneen jäsenen puolesta joutua maksamaan kovia hintoja. Isät joutuvat erilaisiin poliisikuulusteluihin ja kidutusansaan. Yhden perheenjäsenen maanpaon seurauksesta sisarukset eivät pääse yhteiskunnan toimintaan kelvollisina jäseninä. Pakolaisuutta tuottavien maiden epädemokraattisessa yhteiskunnassa ei ihmisarvoa arvosteta, vaan vanhemmat tai sisarukset joutuvat vaikeuksiin oman veljen ja pojan puolesta. Kysymys on yhteiskunnan kontrolloimisesta, yksilön ja perheinstituution painottamisesta. Toisaalta, kun perheenjäsen lähtee kotoa, perheen työvoima vähenee ja sen taloudellinen tilanne pahenee. Tämän lisäksi henkisesti osapuolet kärsivät uudesta ja haastavasta tilanteesta. Pakolaisilla ja pakolaisten perheillä on usein huoli toisistaan ja tämä ilmiö on osa sekä yhteiskuntaa että perhekulttuuria. Perhe ja sen jäsen eroamisprosessin jälkeen yrittävät sopeutua tilanteeseen, jolla ei näy loppua. Kuitenkin paluu entiseen tilanteeseen, toisin sanoen elämän normalisoituminen, tulee tärkeämmäksi ja ajankohtaiseksi vaiheeksi. Nykyisessä maailmassa onneksi uuden teknologian avulla voi jotenkuten ylittää joitakin kynnyksiä ja ottaa yhteyttä toisiinsa. Mutta ei kaikkia suruja ja vaikeuksia voi vähentää ottamalla yhteyttä.

Yksilö pakolaisuuden armossa

Yksilö riippuen omasta iästään voi kokea tuskaa kotoa lähdön vuoksi eri tavalla. Lasten ja aikuisten kommunikointi suhteessa kotimaahansa on erilaista. Ei ole helppoa pakon edessä muuttaa kohtalokkaasti vieraille alueille. Yksilö onnistuakseen arjessa tarvitsee monia taitoja ja tietoja, joita suurimmalla osalla pakolaiselämään joutuneilla ei ole. Sodan, kriisin, väkivallan kierre, poliittiset ja kovat otteet, köyhyys ja muutto sisämaassa ja luonnon katastrofitkin kulkevat käsi kädessä pakolaisten taustalla.

Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tie turvamaihin ei ole tasaista ja sillä on todella erilaisia esteitä edessä. Monet tien varrella ovat menettäneet henkensä. Lähtö on täynnä kipuja, koska se ei ole vapaaehtoista – vaan se on pakottamista. Alaikäiset lapset monesti joutuvat rikollisten käsiin ja osa heistä lopulta pääsee turvamaihin. Pakolaiselämään vieraassa maassa kuuluu eläminen muutoksien alaisuudessa ja paluu mielessä sekä uuden yhteiskunnan aiheuttamien sopeutumiskipujen kanssa. Turvapaikan saaminen ei ole loppuratkaisu, eikä sen seurauksena lopu ongelmien

kierre. Lähtömaan ja saapumismaan rajat ja välimatkat eivät vähennä niitä kärsimyksiä, joihin ihminen voi hukkua.

Paennut nuori aloittaessaan elämänsä vieraassa kulttuurissa ja maassa kohtaa menneitä asioita, joiden seurauksena ei voi paneutua kunnolla uuden elämän vaiheeseen. Muuttoseuraus ilmenee muuttajan identiteetissä, ja monilla pakolaisilla on riippuen vaikeasta menneisyydestä ja uuteen kulttuuriin sopeutumisvaiheesta identiteettikriisejä. Pakolainen ei koe olleensa maailman parhaassa elämässä ja kolkassa, koska hänen menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kokonaan ovat erilaisen tekijöiden alaisuudessa, joista hän ei voi helposti päästä eroon. Pakolaisena olemisen ylipäättäen ei ole palkitsevaa toimintaa, koska suurennuslasin alla eläminen ei anna iloa kenellekään.

Johtopäätös

Hyvät kuuntelijat, olen itsekin yksi tästä joukosta ja elävä esimerkki, vaikka lähdettyäni kotoa olen tehnyt itseni kanssa sopimuksen, että ilman paluutakin elämä jatkuu. En ole halunnut vain olla, täten oli pakko lähteä. Nuoruudesta pitäen olen tulkinnut tätä elämää positiiviseen suuntaan. Minulla on paljon kerrottavaa itsestäni, perheestäni ja niistä tapahtumista, jotka ovat tulleet eteeni lähdettyäni kotoa. Tiedän, että jos on mahdollista elää omassa maassa, niin ei ole syytä pakolaisuuteen. Pitäkäämme siis täällä Suomessa hyvä huoli pakolaisistamme, niistä ihmisistä, jotka on meille uskottu.

Perhesidehaastattelut Suomen edustustoissa Afrikassa

Suomen suurlähetystöt huolehtivat perheenyhdistämispäätösten pohjana toimivien perhesidehaastatteluiden tekemisestä. Millä perusteilla muu perhe pääsee tulemaan peräsä? Kuinka perheyhteys todistetaan? Millaisissa tilanteissa pakolaiset elävät ja odottavat prosessin etenemistä?

Ohut edustustoverkko

Ulkoministeriöllä ei ole perheenyhdistämistapauksissa päätäntävaltaa, vaan se on kokonaan Maahanmuuttovirastolla. Perheenyhdistämistapauksissa se lähettää haastattelu- ja mahdollisen dna-näytteenottopyynnön asiakasta lähinnä olevaan Suomen edustustoon. Haastattelun perusteella pyritään selvittämään, onko perustetta perheenyhdistämiseen, ja dna-näytteellä varmistetaan verisukulaisuus. Maahanmuuttovirasto lähettää kysymykset edustustolle ja pyrkii pitämään käsissään ohjaket, kuten kuuluukin. Edustusto on mahdollisesti yhteydessä perheenkokoajaan Suomessa tai itse asiakkaaseen, jonka kanssa pyritään sopimaan haastattelutapahtumasta. Sitten lähetetään haastatteluprotokolla Maahanmuuttovirastoon, joka tahollaan jatkaa asian käsittelyä ja prosessi etenee.

Tämä kuulostaa hyvin yksinkertaiselta ja loogiselta, ja näin sen kuuluukin toimia. Ulkoministeriön edustajien rooli on tässä siis hyvin vähäinen. Se ei ehkä kuitenkaan ole koko totuus. Tarkastellaan tämän asian käytännön puolta. Käytän tässä esimerkkinä Afrikkaa. Se on melkoinen manner, kuten Haavisto juuri esitteli. Siellä on 54 maata, ja Suomen edustustoverkko kattaa niistä 12, eli melko ohuilla resursseilla pyrimme kattamaan tuon valtavan mantereen. Valtion tuottavuusohjelma takaa sen, että resursseja ei lisätä. Olen itse työskennellyt Dar es Salaamissa konsulaatissa kolme ja puoli vuotta, joten Afrikan haasteet ovat sydäntäni lähellä.

Dar es Salaamin edustustossa hakemusjonot

Tansania ei ole mikään kääpiövaltio, ja Dar es Salaamin edustustolle on lisäksi säilytetty kolme jalkamaata, Ruanda, Burundi ja Kongon demokraattinen tasavalta. Näillä kaikilla on valitettavan väkivaltainen lähimenneisyys tai jopa nykyisyys. Osa perheenyhdistämistapauksista on helppoja, esimerkiksi solmittaessa suomalais-afrikkalainen avioliitto. Tällöin pariskunta matkustaa Suomeen viisumien turvin odottamaan oleskelulupapäätöstä. Hankalimmat tapaukset liittyvät turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin.

Dar es Salaamin edustustoon kasautuneet hankalimmat tapaukset tulevat Kongon demokraattisesta tasavallasta tai Ruandasta. Tämä johtuu osin siitä, että Suomi on ottanut 750 kiintiöpakolaista vuodessa, ja näistä jo useamman vuoden ajan on 150 tullut Ruandan pakolaisleiriltä, ja he ovat kansalaisuudeltaan pääasiassa kongolaisia. Heidät on siis UNHCR etukäteen valinnut, ja Suomen Maahanmuuttoviraston delegaatio käy heitä haastattelemassa. Olen itsekin osallistunut näihin haastatteluihin. Samassa yhteydessä voidaan tehdä myös perhesidehaastatteluita. Näissä perhesidehaastatteluissa on siis kyse Suomessa asuvien pakolaisten ja turvapaikkaprosessin kautta oleskeluluvan Suomessa saaneiden perheenjäsenistä. Suomessa asuvat pakolaiset toimivat perheenkokoajana ja anovat perheenjäsenilleen ja sukulaisilleen oleskelulupaa Suomeen. Tällöin Maahanmuuttovirasto laittaa rutiininomaisesti haastattelupyynnön edustustoon. Tässä tapauksessa siis Dar es Salaamiin.

Haastavat haastattelut

Tästä alkavat käytännön hankaluudet. Dar es Salaamin edustustolla ei ole resursseja lähteä haastattelemaan ketään muualle, vaan kaikkien asiakkaiden on tultava edustustoon. Maahanmuuttoviraston säännöt eivät myöskään salli kenenkään kolmannen osapuolen suorittavan haastatteluja,

vaan ainoastaan edustusto voi nämä tehdä. Asiakkaat taas ovat lähes poikkeuksetta lähtöisin pohjattoman köyhistä olosuhteista. He asuvat taajamien laitamilla hökkeleissä ilman palveluja, kunnallistekniikkaa, koulutusta tai terveydenhuoltoa, ja usein heitä elättävät avustus- tai uskonnolliset järjestöt. Nämä ihmiset ovat usein erittäin haavoittuvassa asemassa olevia naisia tai lapsia, ja heidän sitten pitäisi matkustaa useiden tuhansien kilometrien päähän aivan vieraaseen valtioon haastattelua varten. Jo pelkästään matkustusasiakirjojen hankkiminen voi olla ylivoimaista puhumattakaan, jos näihin tapauksiin liittyy vielä joitain muitakin asiakirjoja, kuten syntymätodistuksia, jotka pitäisi legalisoida oman maan pääkaupungissa. On eri asia sitten, millainen todistusvoima tällaisella asiakirjalla on. Suomalainen byrokratia kuitenkin vaatii tätä, se katsoo sokeasti asiakirjoihin.

Afrikassa ei välttämättä tarvita matkustusasiakirjoja, vaan perheitä matkustaa tavalla tai toisella kaukaa Kongosta Dar es Salaamiin usein ilmoittamatta tulostaan ja vain tupsahtavat edustustoon. Edustuston täytyy löytää heille jostain tulkki ja selvittää näiden ihmisten nimet ja taustat sekä se, onko heistä edes haastattelupyyntöä. Aina nimittäin näin ei ole. Perheenkokoaja on saattanut toimia hätiköiden ja kehottaa perhettä matkustamaan Dar es Salaamiin, vaikka haastattelupyyntöä ei ole vielä tullut puhumattakaan siitä, onko dna-testin tekemisestä tullut päätös. Nämä pyritään tapauskohtaisesti hoitamaan, löytämään tulkit ja suorittamaan haastattelu, mutta siinä vierähtää helposti muutama päivä.

Haastattelujen haasteita ovat muun muassa pitkät välimatkat, kulkuyhteydet ja rahakysymys, joka estää monta perhettä saapumasta haastatteluun. Aina ei ole myöskään helppoa löytää hyvää tulkkia ja saada häntä tulemaan paikalle sovittuun aikaan. Haastateltavilla on takanaan usein karmeita tarinoita, joista on raskas puhua, ja nämä ovat vaikeita sekä haastattelijalle että haastateltavalle. Usein myös tehdään turhaa työtä, koska näissä perheenyhdistämistapauksissa on valittavan suuri kielteisten päätösten määrä. Usein kielteisiä päätöksiä perustellaan sillä, että henkilöillä ei ole ollut todellista yhteistä perhe-elämää tai perhesidettä, tai perheen kokoajalla ei ole varaa elättää perhettään Suomessa.

Riittämättömät viranomaisresurssit

Yksi suuri epäkohta on prosessien hidas eteneminen ja kulttuurien näkemyserot. Perheenkokoajataan eivät aina ymmärrä prosessin kulkua. He kuvittelevat että päätös tehdään välittömästi sen jälkeen, kun edustustossa on tehty haastattelu. Näinhän ei ole, koska Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen haastattelujen ja mahdollisen dna-näytteen perusteella. Varsinkin dna-näytteet käsitellään nykyisin melkoisella viiveellä, ja haastattelun jälkeen saattaa mennä jopa puoli vuotta ennen kuin päätös tulee, ja se voi olla myös kielteinen. Asiakkaat eivät usein halua eivätkä pysty palaamaan lähtömaahansa, vaan he jäävät mieluummin odottamaan päätöstä Dar es Salaamiin, vaikka ovat täysin vieraskielisessä ympäristössä. Heillä saattaa olla matkustusasiakirja ja passi, mutta vain kolmen kuukauden viisumi Tansaniaan. Kolmen kuukauden kuluttua he ovat laittomasti maassa, ja kun päätös tulee ja lähdön aika koittaa, maksaa maastapoistumislupa 400 dollaria henkeä kohden, jos he ovat olleet laittomasti maassa. Tällaisia asiakkaita elää Dar es Salaamissa ja sen laitamilla paljon hyvinkin epämääräisissä oloissa, laittomina muukalaisina vieraskielisessä ympäristössä, jatkuvassa viranomaispelossa vailla mitään mahdollisuuksia käyttää koulutus- tai terveydenhuoltoapalveluja. Toki tämä voi olla monelle arkipäivää jo syntymästä asti.

Viime vuonna Suomeen haettiin oleskelulupia 20 790. Suurin hakijamaa on Venäjä - 4 260 hakemusta, mutta ne ovat lähinnä opiskelu- ja työlupia ja ehkä joitain avioliittoja. Toiseksi suurin hakijamaa on Somalia, 2 267 hakemusta, joista lähes kaikki ovat perheenyhdistämishakemuksia. Koska meillä ei ole edustustoa Somaliassa, kaikki hakemukset käsitellään Addis Abebassa, jossa tällä hetkellä yli 5 000 henkilöä jonottaa perhesidehaastatteluun, ja lisää tulee koko ajan. Tätä jonoa on purkamassa yksi ulkoministeriön virkamies, joka vastaanottaa hakemuksia ja suorittaa haastatteluja, ja yksi yhdyshenkilö Rajavartiolaitokselta tai Maahanmuuttovirastosta, mutta jos yksi henkilö suorittaa 5-6 haastattelua päivässä, niin tämä yhtälö ei voi toimia. Valtiovarainministeriön tuottavuusohjelman mukaan ulkoministeriöstä on vieläkin leikkaamatta 37 virkaa. Näitä vähäisiä resursseja ei kannata suunnata Addis Abeban edustustoon varsinkaan, kun oleskeluluvat eivät varsinaisesti kuulu ulkoministeriölle, vaan se antaa vain virka-apua näihin asioihin.

Minun tarinani

Kerron oman näkökulmani päivän teemaan. Olen tullut Suomeen Somaliasta, josta lähdin pois 12-vuotiaana vuonna 1992. Olin lapsisotilaana, kun perheeni lähti Somaliasta ensin Etiopiaan, jossa olimme noin kaksi vuotta. Tulimme sieltä Suomeen, ja kävin täällä ensin peruskoulun ja sitten ammattikoulun. Nyt olen työssä. Kiitän suomalaisia saamastani avusta.

Kansanedustaja Haavisto puhui esityksessään totta. Toimin sosiaalihoitajana Suomi-Somalia -seurassa. Haluan tehdä vapaaehtoistyötä, kun nuoret somalit tarvitsevat apuani. Kun tulin tänne 12-vuotiaana ja olin ollut lapsisotilaana, en ymmärtänyt pelisääntöjä täällä. En minä kuuntele äitiä tai sisarta, jos isä on kuollut sodassa, enkä ymmärrä mitään. Olin mukana sodassa, koska en ymmärtänyt, mitä se on. Onneksi en tappanut ketään.

Kun itse tulin tänne, aloin vasta viiden vuoden kuluttua ymmärtää, miksi kannoin asetta ja olin sotilaana. Niillä nuorilla, jotka asuvat Somaliassa, heillä on sama juttu. Maahanmuuttovirastolle haluan sanoa, että niitä nuoria ei tarvitse haastatella, eikä tehdä verikokeita. Ne pojat, 10-12 -vuotiaat, eivät ymmärrä mikä on sota. Heidät kannattaa tuoda Suomeen, riisua aseista ja laittaa kouluun. Sitten heidät voidaan viedä takaisin ja he osaisivat elää tavallista elämää. Kun leijona opetetaan pienenä, se ei syö ketään, mutta iso leijona syö kaikki, jos sitä ei ole pienenä opetettu.

Meidän pitäisi täällä ymmärtää, että jos niitä nuoria, jotka kasvavat Afrikassa, ei auteta, he syövät kaikki ihmiset. Jos nämä nuoret saisivat kasvaa rauhallisessa ympäristössä, he ymmärtäisivät, eivätkä söisi ketään. Kaikki minun kaverini, jotka olivat samaan aikaan sotilaina, ovat nyt haudassa. Minä olen hengissä, koska minut tuotiin pois. Muuten olisin kuollut tai vammautunut, tai tappaisin silmittömästi muita. Tällaisen kohtalon kokevat kaikki siellä sotilaina olevat lapset ja nuoret. Tuolloin vuosina 1991-92 lapsia ei pakotettu sotilaksi, vaan he menivät mukaan vapaaehtoisina. Mutta he eivät ymmärtäneet, miksi he menivät sotilaksi, kuten en minäkään. Tämä sama asia toistuu edelleen Somaliassa ja muualla Afrikassa. Siksi pyydän, ymmärtäkää ja auttakaa näitä lapsia, tuokaa heidät tänne, kouluttakaa, ja viekää takaisin. Siten he pystyvät elämään normaalia elämää.

SPR:n avustava toiminta perheiden yhdistämiseksi

Perheiden hyvinvointia edistää tehokas, inhimillinen ja luotettava perheiden yhdistäminen. Punainen Risti puhuu perheyhteisyyden puolesta, sekä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien, lasten ja yksinäisten naisten puolesta. Miksi ja millä keinoin tätä työtä teemme?

Perheenyhdistämisprosessin alku

Omassa puheenvuorossani matkaamme kohti Suomea pakolaisen perheen kanssa. Kuvaan esityksessäni Punaisen Ristin mandaattiin ja linjauksiin perustuvaa toimintaa ja mahdollisuuksia avustaa perheitä matkustamaan Suomeen myönteisen perhesiddepäätöksen jälkeen. On hyvä muistaa, että kaikki tapaukset ovat yksilöllisiä omine tarpeineen ja erityispiirteineen. Työskentelytavat perheiden kanssa määräytyvät pitkälti näiden tekijöiden perusteella.

Kerron tapauksesta, jossa hakijoina ovat nuori äiti ja 6-vuotias lapsi. Perheen asuinmaassa Afganistanissa on meneillään pitkään jatkunut konflikti. Afganistanissa toimii Punaisen Ristin Kansainvälinen Komitea (ICRC), jonka toimintamuodot muun muassa aseellisissa konflikteissa, ovat avustaminen, suojelu ja ennaltaehkäisy. Humanitaarisen avun puolueettomuus ja riippumattomuus turvaavat avun perille pääsyn ja toimintamahdollisuudet.

Afganistanissa toimii myös Suomen edustusto. Sen toimivaltaan kuuluu Suomen Afganistan-toimintaohjelman tukeminen. Toimintaohjelmaan kuuluu maassa toteutettava kehitysyhteistyö, humanitaarinen avustustoiminta sekä sotilaallinen ja siviilikiriinhallinta. Perhesidelupa-asiat (haastattelu, mahdollinen DNA testi ja päätöksen tiedoksianto) käsitellään Pakistanissa Islamabadissa sijaitsevassa Suomen edustustossa.

Perhesidehaastattelu naapurimaassa

Olen valinnut juuri tämän tapauksen, koska se kuvaa hyvin, miten monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti Punainen Risti maailmanlaajuisen verkostonsa tuella pystyy avustamaan mandaattinsa mukaan myös vaikeissa olosuhteissa. Tapaus kuvaa myös yhteistyötä muiden tahojen kanssa.

Perheenkokoaja on hakijan aviomies ja lapsen isä, joka on käynnistänyt prosessin vuoden 2007 puolivälissä. Myönteinen perhesidepäätös on tehty vuoden 2009 alussa. Päätösprosessi hakemuksen jättämisestä oleskeluluvan myöntämiseen äidille ja lapselle on kestänyt 16 kuukautta. Perhesidehaastattelu on suoritettu Islamabadissa sijaitsevassa Suomen edustustossa. Todisteena perhesiteestä on esitetty kopio avioliittotodistuksesta. Lasta ei ole dna-testattu.

Perheenkokoaja kertoo, että puoliso ja lapsi asuvat kylässä, joka on kahden päivän matkan päässä pääkaupungista Kabulista. Käynti Suomen Islamabadin edustustossa on siis edellyttänyt passin hankkimista äidille ja tyttärelle sekä naapurimaan viisumin, joka oikeuttaa maassa oleskeluun lähetystössä asiointiin tarvittavan ajan. Luonnollisesti on myös tarvittu rahaa matka-, majoitus- ja muihin mahdollisiin kustannuksiin. Koska nainen ja lapsi eivät turvallisuussyistä ole voineet yksin tehdä matkaa naapurimaan, on miespuolinen sukulainen toiminut heidän saattajana.

ICRC avustaa

Saatuaan myönteisen päätöksen perheenkokoaja otti Maahanmuuttoviraston ohjeiden mukaan yhteyttä SPR:iin. Kerroimme hänelle, että vaimon ja lapsen tulisi uudelleen matkustaa Suomen edustustoon naapurimaan päätöksen tiedoksiantoa varten ja maahantulojärjestelyiden käynnistämiseksi. Perheenkokoaja ilmoitti meille kuitenkin, että vaimo ei voi enää matkustaa naapurimaan, koska tällä kertaa ei ole mahdollista järjestää hänelle saattajaa matkalle. Niinpä tiedustelimme perheenkokoajan puolesta lähetystöstä, voisiko vaimon passin toimittaa lentovarauksista huolehtivan Kansainvälisen Siirtolaisuusjärjestön IOM:n Kabulin toimiston kautta lähetystöön tarvittavia toimenpiteitä varten. Edustusto ilmoitti kuitenkin, että kaikkien hakijoiden on saavuttava henkilökohtaisesti lähetystöön päätöksen tiedoksiantotilaisuuteen ja maahantuloon edellyttävien toimenpiteiden käynnistämiseksi. Ilmoitimme edustuston määräykset perheenkokoajalle. Kerroimme hänelle myös, että maassa toimii Punaisen Ristin komitean delegaatio (ICRC), jolta voimme tiedustella mahdollisuuksista avustaa perheen tilanteessa.

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC) on järjestön itsenäinen, kokonaan sveitsiläinen elin. Komitea johtaa järjestön avustustoimintaa sodissa ja selkkauksissa. Punaisen Ristin liike puhuu ja toimii perheyhteyksien palauttamiseksi silloin, kun yhteydet ovat katkenneet aseellisen selkkauksen tai luonnonkatastrofin takia. Koko Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun organisaation korkein päättävä elin on Kansainvälinen konferenssi. Se rohkaisee 26. konferenssin päätöslauselmassaan kansallisia yhdistyksiä "edelleen tehostamaan henkilötiedustelu- ja perheenyhdistämistyötään vahvistaen henkilötiedustelua ja sosiaalipalveluohjelmiaan sekä tekemään kiinteää yhteistyötä ICRC:n, viranomaisten ja muiden asiaan liittyvien asiantuntija organisaatioiden kuten UNHCR:n, IOM:n sekä kansalaisjärjestöjen kanssa, jotka toimivat näissä asioissa". (resoluutio 2d)

IOM mukaan yhteistyöhön

Yhteydenottomme perusteella Kansainvälisen komitean työntekijä tapasi äidin ja tyttären, jotka olivat matkustaneet asuinkylästään pääkaupunkiin kahden sukulaisen saattamana. Tapaamisen tuloksena Komitea ehdotti seuraavaa järjestelyä: äidin tulisi anoa naapurimaan viisumia Kabulissa sijaitsevasta Pakistanin edustustosta. Viisumin saatuaan Punaisen Ristin Komitea olisi valmis saattamaan äidin ja lapsen naapurimaan. Matka tapahtuisi lentäen Komitean koneella yli rajan Pakistanin Peshawariin ja sieltä Komitean kuljetuksella maanteitse Islamabadiin.

Saatuamme tiedot suunnitelmasta välitimme ne IOM:n Islamabadin toimistolle ja Suomen edustustolle. Tietojen perusteella IOM:n toimiston yhteyshenkilö ehdotti, että ICRC saattaisi äidin ja lapsen IOM:n toimistoon saavuttuaan Islamabadiin. Ennen tätä IOM varaisi ajan Suomen edustustosta äidille ja lapselle. IOM lupasi lisäksi saattaa äidin ja lapsen edustustoon ja myös huolehtia heidän majoituksestaan Suomeen lähtöön saakka. IOM varaisi lennon Suomeen ja järjestäisi tar-

vittavat kauttakulkuviisumit. Punaisen Ristin Komitea pyysi vielä SPR:ä laatimaan kirjeen Pakistanin edustustolle viisumihakemuksen perusteluksi. Kirjeessä tulisi selvittää äidin ja tyttären matkan tarkoitus ja Suomen edustuston rooli ja yhteyshenkilöt. Laadimme pyydetyn kirjeen, jonka lähetimme Kansainvälisen Komitean delegaatioon välitettäväksi äidille.

Matka Suomeen

Kun äidin ja tyttären viisumi Pakistaniin oli myönnetty ja Islamabadin päässä oli järjestetty vierailuaika lähetystöön, selvitetty matka-aikataulut, järjestetty kauttakulkuviisumit ja kaikille osapuolille oli välitetty tarkka tieto reitistä ja aikatauluista sekä eri osapuolten tehtävistä ja vastuista, tuli vihdoinkin äidin ja tyttären lähtöpäivä. Matkapäivänä äiti, tytär ja saattajana toimiva perheen isoisä tulivat ICRC:n delegaation tiloihin Kabulissa. Delegaatiossa heille kuvattiin tarkasti matkan yksityiskohdat, lentosuunnitelma, yöpymiset jne. Perheen saattoi lentokentälle delegaation lento-operaatioista vastaava tiimi, joka on erityiskoulutettu vastaavanlaisiin tehtäviin. Perhe lentäisi ensin Peshawariin, missä ICRC oli järjestänyt heille yöpymisen. Seuraavana päivänä ICRC saattaisi heidät Islamabadiin ja jatkossa sovitusti IOM:n työntekijöiden avustettaviksi maasta lähtöön saakka.

Kansainvälisen Punaisen Ristin komitean Kabulin työntekijä kuvaili viestissään meille äidin ja tyttären lähtöä seuraavasti: "Lähtö sujui hyvin paitsi, että molemmat lähtijät olivat hyvin surullisia jättäessään jäähyväiset isoisälle. Etenkin lapsenlapsi oli hyvin järkyttynyt." Elämä on tällaista – avustetaan perheitä yhdistymään ja samalla perheet hajoavat kun osa perhettä jää lähtömaahan.

Perheen matkajärjestelyt käynnistyivät huhtikuun loppupuolella, kun perheenkokoaja otti yhteyttä Suomen Punaiseen Ristiin. Äiti ja tytär saapuivat Suomeen kesäkuun alussa.

Punainen Risti perheenyhdistämisissä

- puhuu aseellisen selkkauksen vuoksi erilleen joutuneiden perheenjäsenten perheenyhdistämisen puolesta;
- muistuttaa hallituksia velvollisuuksistaan tässä asiassa;
- ylläpitää asiantuntijuutta oman maan turvapaikka-, maahanmuutto ja pakolaisasioiden linjauksista ja politiikasta;
- on perillä oman maan perheenyhdistämisprosessista;
- on selvillä maassa toimivien asianosaisten kansainvälisten organisaatioiden tehtävistä ja mahdollisuuksista;
- tekee yhteistyötä UNHCR:n ja IOM:n kanssa;
- avustaa tarpeen vaatiessa perheenyhdistämisessä ja sopii omasta muodollisesta roolistaan tällä saralla valtion viranomaisten ja/tai muiden kansallisten ja kansainvälisten organisaatioiden kanssa;
- verkottuu ja toimii yhteistyössä liikkeen eri osapuolten kanssa tavoitteenaan vahvistaa verkoston tehokkuutta ja edistää perheiden yhdistymistä;
- avustaa perheitä antamalla menettelyyn ja muodollisuuksiin liittyvää neuvontaa tai ohjaa heidät asianmukaisesti organisaatioihin, toimistoihin, lakineuvontaan tai pakolaisten omiin järjestöihin;
- toimii välittäjänä perheiden ja vastuussa olevan viranomaisen välillä;
- seuraa prosessia ja varmistaa, että kaikista huonoimmassa asemassa olevia priorisoidaan kuten vakavasti sairaat, ikääntyvät ja vammaiset, alaikäiset ilman huoltajaa ja vangittuina olleet, jotka tarvitsevat suojelua.

Miten 1.8.2010 tehdyt lakimuutokset vaikuttavat perheenyhdistämisen prosesseihin?

Mikä oli muutosten taustalla? Miten ne vaikuttavat perheiden kasvattilapsiin ja alaikäisten perheenkokoajien hakemuksiin?

Työskentelen Somalian kansalaisten perheenyhdistämisten parissa, ja tammikuusta 2011 alkaen tulen työskentelemään Maahanmuuttoviraston työntekijänä Addis Abeban edustustossa.

Oleskelulupa perhesiteen perusteella

Suomessa luvallisesti oleskelevan henkilön perheenjäsenelle voidaan myöntää oleskelulupa perhesiteen perusteella. Oleskelulupaharkinnassa tutkitaan sekä oleskeluluvan yleisten edellytysten (UlkL 36 §, 39 §) että hakuperusteelle ominaisten edellytysten täyttyminen. Perhesideperusteisen hakemuksen osalta tutkinta keskittyy siihen, onko väitetty perheside asianosaisten välillä olemassa ja onko tarkoituksena perhe-elämän viettäminen Suomessa. Pääasiallisena tutkintakeinona ovat asianosaisten kirjalliset tai suulliset kuulemiset, ja tietyissä tapauksissa perhesidettä voidaan selvittää myös DNA-testein. Haastattelujen merkitys on tärkein.

Perheenjäsenen määritelmä

Ulkomaalaislain 37 §:n mukaisia perheenjäseniä ovat Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso sekä alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja on Suomessa asuva henkilö tai tämän aviopuoliso. Jos Suomessa asuva henkilö on alaikäinen lapsi, perheenjäsen on hänen huoltajansa. Huoltosuhte on nostettu keskeiseksi määrittäjäksi. Kasvattilapsille on oma momentti 1.8.2010 lähtien.

Rekisteröity parisuhdekumppani ja avopuoliso (tietyin edellytyksin) rinnastuvat aviopuolisoihin. Perheenjäsenen määritelmä perustuu suomalaiseen ydinperhekäsitykseen, eikä välttämättä vastaa perheenkokoajien ja hakijoiden käsitystä perheenjäsenyydestä. EIS 8 artiklan mukaisen perhe-elämän suojan kattavuutta arvioitaessa lähtökohtana on ydinperhe.

Muu omainen

Poikkeuksellisesti myös ydinperheen ulkopuolisilla omaisilla on mahdollisuus saada oleskelulupa Suomeen perhesiteen perusteella. Ulkomaalaislaissa tällaisesta henkilöstä käytetään termiä muu omainen. Vain Suomen kansalaisella taikka kansainvälisen tai tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneella ulkomaalaisella on lain mukaan mahdollisuus saada oleskelulupa muulle omaiselleen (UlkL 50 § ja 115 §). Kohtuusharkinnassa avainsanoina ovat täysi riippuvuus tai kiinteään perhe-elämän jatkaminen. Myönteisten päätösten osuus on vähäinen verrattuna varsinaisiin perheenjäseniin.

Perheenyhdistämistä koskevat lainmuutokset voimaan 1.8.2010

Seuraavat muutokset koskevat hakemuksia, jotka on pantu vireille 1.8.2010 tai sen jälkeen:

- 6 a ja b §: oikeuslääketieteellinen tutkimus iän selvittämiseksi: alaikäisiä turvapaikanhakijoita tai alaikäisiä perheenkokoajia voidaan testata Suomessa heidän ikänsä määrittämiseksi
- 36 § 3 mom.: yleiset edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle: perheenkokoajan epäilty maahantuloa ja maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen (esim. lumeavioliitto)
- 37 § 3 mom.: perheenjäsenen määritelmä, kasvattilapsit

- 38 §: edellytys lapsen alaikäisyydestä
- 39 §1 mom. ja 114 § 4 mom.: toimeentuloedellytys, uudet perheenjäsenet
- 62 §: asianosaisen kuuleminen tilanteessa, jossa hakemus hylätään heti perusteettomana.

Ikätutkimus

Säännökset iän selvittämisestä oikeuslääketieteellisen tutkimuksen avulla. Poliisille, Rajavartiolaitokselle ja Maahanmuuttovirastolle on annettu mahdollisuus pyytää oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemistä oleskelulupaa hakevan tai perheen kokoajan iän selvittämiseksi, jos asianomainen suostuu tutkimukseen. Laki säätelee vain Suomessa tehtävää ikätutkimusta.

Maahantulosäännösten kiertäminen

Maahantuloa ja maassa oleskelua koskevien säännösten kiertämistä koskevan säännöksen täydennys.

Perheenjäsenen oleskelulupahakemus voidaan hylätä, jos perheen kokoaja on antanut henkilöisyyttä ja perhesuhteitaan koskevia vääriä tietoja, joiden perusteella hän on saanut oman oleskelulupansa Suomeen. Aikaisemman lain sanamuoto käsitti vain hakijan omaan toimintaan kohdistuvat epäilyt.

Lainkohdan tarkoituksena on tuoda lain tasolle jo aikaisemmin oikeuskäytännössä hyväksytyt soveltamiskäytännöt. Lainkohtaa on mahdollisuus soveltaa myös alaikäisten perheen kokoajien kohdalla, jolloin lapsen vanhempien tietoisuudella ja osuudella on ratkaiseva merkitys.

Lapsen täysi-ikäistyminen

Luvan myöntäminen alaikäiselle on mahdollista vain, jos lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin oleskelulupahakemus ratkaistaan. Vastaavasti luvan myöntäminen alaikäisen perheen kokoajan perheenjäsenelle edellyttää, että perheen kokoaja on alaikäinen hakemusta ratkaistaessa. Lupaa ei kuitenkaan voi evätä, jos hakemuksen käsittely on viivästynyt merkittävästi asianosaisesta riippumattomasta syystä, ja asianosainen on myötävaikuttanut asiansa käsittelyyn. Lainkohdan taustalla on ajatus siitä, että huollon tarpeen olisi oltava olemassa vielä ratkaisuhetkellä. Lainkohdan tulkinnasta ei vielä ole olemassa vakiintunutta hallinto- tai oikeuskäytäntöä, mutta yhtenä lähtökohdana on yhdeksän kuukauden enimmäiskäsittelyaika (UlkL 69a §)

Toimeentulo vaatimus

Kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheen yhdistäminen edellyttää riittävää toimeentuloa, jos perhe on muodostettu vasta ulkomaalaisen Suomeen tulon jälkeen.

Ja lisäksi

- pakolaisaseman saaneiden uudet perheenjäsenet
- toissijaista, humanitaarista tai tilapäistä suojelua saaneiden uudet perheenjäsenet.

Toimeentulovaatimuksesta voidaan poiketa yksittäistapauksessa poikkeuksellisen painavasta syystä tai lapsen edun niin vaatiessa.

Vaatimuksen kiristyminen kohdistuu käytännössä lähinnä puoliso hakijoihin (esimerkiksi alaikäisten perheen kokoajien perheet on lähtökohtaisesti muodostettu ennen maahantuloa).

Kasvattilapset

Säännökset oleskeluluvan myöntämisestä ei-biologiselle lapselle tilanteessa, jossa huoltosuhteesta ei ole saatavissa virallista selvitystä (=kasvattilapset). Tässä on kysymyksessä lähinnä voimassa olevan soveltamiskäytännön kirjaaminen lakiin.

Kasvatilapsisuhteelle asetettavat vaatimukset:

- lapsi on huoltajansa tosiasiallisessa huollossa ja tosiasiallisen huollon tarpeessa ratkaisupäivänä
- luotettava selvitys siitä, että lapsen aikaisemmat huoltajat ovat todistettavasti kuolleet tai kadoksissa
- lapsella on ollut tosiasiallinen huoltosuhte perheenkokoajaan tai tämän puolisoon ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista (tai päinvastoin kasvatilapsen ollessa perheenkokoaja).

Kasvatilapset Somalian kansalaisten perhesidehakemuksissa

Maan pitkittynyt konfliktitilanne on aiheuttanut perheiden rikkoutumista. Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun selvityksen mukaan lasten lähettäminen sukulaisten hoidettavaksi on Somalias tavallista ja suvun tehtävänä on yleensä huolehtia orpolapsista. Luotettavaa asiakirjaselvitystä henkilöllisyydestä tai huoltosuhteista ei ole ollut mahdollista saada vuoden 1991 jälkeen. DNA-tutkimus perhesideasioissa otettiin käyttöön lainmuutoksen jälkeen vuonna 2000. Kasvatilasten määrä on lisääntynyt vuodesta 2005 alkaen. Nykyisin suuri osa Somalian kansalaisten perhesidehakemuksista sisältää kasvatilapsia.

Kasvatilapset ovat usein perheenkokoajan tai hänen puolisonsa sukulaisia, joskus myös löytölapsia. Kumpikaan sukupuoli ei ole selkeästi yllidustettuna. DNA-tutkimuksesta ei ole kasvatilasten kohdalla juurikaan hyötyä, joten päätökset joudutaan käytännössä tekemään yksinomaan haastattelukertomusten perusteella. Viranomaisten on hyvin vaikea varmistua lapsen tosiasiallisesta asemasta perheessä.

Uhkakuvina ovat lapsikaappaukset sekä esimerkiksi kotiapulaisten tai kakkosvaimojen tuominen maahan kasvatilapsina. Todellisen huoltosuhteen puuttuminen selviää yleensä vasta maahantulon jälkeen, jolloin kasvatilapsena esiintynyt saattaa joutua haavoittuvaan asemaan.

Maahantulon jälkeiset tapahtumat eivät säännönmukaisesti tule maahanmuuttoviraston tietoon, joten tilastoa tai muuta kattavaa käsitystä oleskeluluvan myöntämiseen johtaneiden kasvatilapsisuhteiden aitoudesta ei ole olemassa. Maahanmuuttoviraston tiedossa on yksittäistapauksia, joissa kasvatilapsena Suomeen tullut henkilö on pian maahantulon jälkeen hakenut turvapaikkaa tai hänet on otettu huostaan kasvattiperheessä ilmenneiden ongelmien vuoksi. Tämän vuoksi kasvatilapsille myönnetään harvoin oleskelulupia, sillä huoltosuhteen olemassaoloa ei useimmiten pystytä riittävän luotettavasti toteamaan.

Ulkomaalaislain 1.8.2010 voimaan tullut muutos vahvistaa ja tuo lain tasolle maahanmuuttoviraston päätöslinjaukset.

Lakimuutos siis vahvistaa niitä käytäntöjä, joita olemme noudattaneet jo aiemmin, eli kriteerejä, joita laissa mainitaan, olemme pyrkineet aikaisemminkin käyttämään. Perheen jäsen – muu omainen – jaotteluun haluan vielä lisätä, että lapsille myönnetään lähtökohtaisesti lupa nimenomaan perheenjäsenenä eikä muina omaisina. Lähtökohtana on ajattelu, että lapsella on huoltaja, ja jos se huoltaja on Suomessa, niin silloin lupa myönnetään.

Yleisökysymykset

Kysymys 1:

Miksi Maahanmuuttovirasto ei käytä eri maiden asioissa asiantuntijoina maahanmuuttajia vaan suomalaisia, joilla ei voi olla tarkkaa tietoa lähtömaiden olosuhteista?

Katri Aaltonen:

Maahanmuuttovirastolla on maatietopalvelu, joka toimittaa tietoa kaikista lähtömaista. Meillä on toki tarvetta sellaiseen asiantuntijuuteen, jota ei suomalaisilta voida saada, ja sitä me pyrimme hankkimaan meidän tutkijoiltamme. Somalia on lähtömaana merkittävä ja sinne on ohjattu resursseja. Sieltä saadaan hyvin tietoa maan tilanteesta ja myös perhe-elämään liittyvistä käytännöistä. Päätöksen teon perusteena käytetty haastattelumenettely on haasteellinen ja ongelmallinen, minkä olen itsekin todennut näitä haastatteluja tehtyäni. Haastattelutoiminnan kehittämiseen ohjataan paljon voimavaroja, ja siinä pyritään käyttämään myös ulkomaisia kontakteja.

Kysymys 2:

Onko Maahanmuuttovirastolla esittämiinsä uhkakuviin siitä, että lapsia tuodaan mahdollisesti pakotyöhön, kakkosvaimoiksi ym. todisteita, vai ovatko ne vain väitteitä?

Katri Aaltonen:

Kysymys ei ole siitä, että haluamme esittää väitteitä joistain omista tarkoitusperistämme käsin, vaan siitä, että olemme tietoisia tällaisesta ilmiöstä ja pyrimme kriittisesti tarkistelemamaan sitä joka suunnasta. Me pyrimme toteuttamaan lainsäätäjän tahtoa ja herättämään keskustelua näistä asioista.

Kysymys 3:

Olen Suomen somali ja kuulin ensimmäistä kertaa tällaisesta ilmiöstä, että tänne tuodaan ihmisiä toiseksi vaimoksi tai kotiapulaiseksi. Se on ihan uskomatonta, sillä meidän on vaikea pitää edes yksi vaimo täällä kotona, eikä kukaan halua jäädä toiseksi vaimoksi. Mistä tämä ihmiskauppaepäily on lähtenyt?

Katri Aaltonen:

Korostan, että me emme ole hylänneet yhtään kasvattilasta koskevaa hakemusta siksi, että epäilimme ihmiskauppaa yleisellä tasolla. Yksittäiset päätökset tehdään sillä perusteella, että huoltosuhdetta ei ole pystytty todistamaan. Nämä ovat meidän ajatuksiamme, jotka on heitetty keskusteluun, enkä osaa sanoa, mistä nämä ajatukset ovat alun perin lähteneet. Korostan, että emme tee perusteettomia kielteisiä päätöksiä kasvattilapsille yleisten ihmiskauppaepäilysten vuoksi.

Perheenyhdistämisoikeus

Mikä on kansainvälisen pakolaisoikeuden näkökulma perheiden yhdistämiseen? Millaisissa tilanteissa Suomeen asettuneet pakolaiset elävät, ja millaisia prosesseja he käyvät läpi?

Perhe

Perhe ja oikeus perhe-elämän viettämiseen mainitaan useissa kansainvälisissä sopimuksissa ja asiakirjoissa:

Yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus:

Artikla. 12: Älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkä loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan.

Artikla 16.1: Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia.

Artikla. 16.3: Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

Nämä ovat jaloja ideoita, mutta edellä mainitut kohdat eivät ikävä kyllä aina toteudu käytännössä.

Perhe mainitaan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja kuten myös Katri Aaltonen mainitsi, on Artikla 8 hyvin tärkeä:

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Myös Euroopan sosiaalinen asiakirja puhuu perheestä:

Artikla 16: Turvataksaan yhteiskunnan perusyksikön, perheen, täysipainoisen kehityksen välttämättömät edellytykset, sopimuspuolet sitoutuvat edistämään perhe-elämän taloudellista, oikeudellista ja sosiaalista suojelua sosiaalisin ja perhe-etuksin, verotuksellisin järjestelyin, perheasuntojen rakentamista edistämällä, nuorille perheille myönnettyillä etuuksilla ja muilla asianmukaisilla keinoilla.

Artikla 19:ssä puhutaan myös siirtotyöläisten perheistä

Täällä on puhuttu paljon ulkomaalaislain 1.8.2010 voimaan tulleista muutoksista ja todettu, että se on pitkälle käytännön kirjaamista lakiin. Näin voidaan asia myös osittain nähdä, mutta mielestäni sillä ollaan myös selkeästi haluttu vastata kiristyneeseen keskusteluilmapiiiriin.

Perheenjäsenet ja alaikäiset perheenkokoajat

Perheenjäsen on ulkomaalaislain mukaan (37 §) aviopuoliso, avopuoliso (2 vuotta), rekisteröidyn parisuhteen osapuoli edellyttäen että suhde on kansainvälisesti rekisteröity, alle 18-vuotiaat lapset ja mukaan lukien kasvattilapset, jos on riittävät todisteet siitä, että ovat olleet osana perhettä.

Aiemmin perheenyhdistämisiä ratkaistiin perheenkokoajan hyväksi sen mukaan, milloin hakemus oli laitettu vireille, ja nykyisin sen mukaan, mikä tilanne on ratkaisupäivänä paitsi, jos asia myöhästyy hakijasta riippumattomista syistä. Tämä on selkeä kiristys laissa, mutta Maahanmuuttoviraston käytäntö ei ole ollut, että asia olisi ratkaistu hakijan vahingoksi, jos hän olisi täyttänyt 18-vuotta ennen päätöksen tekemistä. Vielä emme tiedä, mitä se käytännössä merkitsee, jos asian ratkaiseminen myöhästyy hakijasta riippumattomista syistä. Mahdollisesti Maahanmuuttovirasto lähtee siitä, että aika on kuitenkin laissa mainittu 9 kuukautta, mikä ei olisi vielä merkittävä myöhästymisen. Kuitenkin jokainen viivästyspäivä, joka ei riipu itse hakijasta tai perheen kokoajasta, on hänen kannaltaan turhaa asian viivyttelyä.

Mihin käytännössä vaikuttaa, jos on viisitoistavuotiaana lähtenyt kotimaastaan liikkeelle ja saa päätöksen täällä 17-vuotiaana, ja voi hakea perheenyhdistämistä ja saa sitten perheensä tänne, vaikka olisi ehtinyt täyttää 18- tai 19-vuotta. Täällä on todettu, että tällä lakimuutoksella on tarkoitus myös taistella sitä vastaan, että lapsia käytettäisiin maahantuloväylinä, eli että ensin lapsi lähetetään ns. ankkurilapsena, ja sitten muu perhe tulisi perässä. Jos tällaista käytäntöä on olemassa, niin lainmuutoksen vuoksi tänne lähetetään sitten yhä nuorempia lapsia, jotta he eivät ehtisi täyttää 18-vuotta ennen päätöstä.

Perheenyhdistämisissä on puhuttu myös muista omiaisista. Lähtökohtana on, että muu omainen ei saa oleskelulupaa, ainoastaan jos hänellä on täysriippuvuus perheen kokoajasta, mutta tuomioistuinten ja Maahanmuuttoviraston ratkaisukäytännöistä voidaan todeta, että jos on muu kuin täysriippuvainen henkilö, ei oleskelulupaa ole myönnetty.

Yleisiä edellytyksiä oleskeluluvan saamiselle

36 §: Oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä:

- jos ulkomaalaisen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta, kansanterveyttä taikka Suomen kansainvälisiä suhteita;
- perustelua aiheetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen;
- perusteltua aiheetta epäillä perheenkokoajan saaneen oleskelulupansa maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä kiertämällä antamalla vääriä tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan.

Toimeentuloedellytykset

Toimeentuloedellytykset ovat suhteellisen korkeita. Poikkeuksia on lähinnä suojeluntarpeen saaneiden kohdalla. Edellytysten mukaan noin 2000 euron nettotuloilla saa luokseen puolisonsa ja yhden lapsen, mutta toista lasta ei saa. Eli tulovaatimus on aika korkea. Nämä eivät koske niitä, jotka ovat saaneet turvapaikan tai oleskeluluvan suojelun tarpeen perusteella. Edellytykset koskevat niitä, jotka tulevat tänne töihin.

Oleskelulupa Suomen kansalaisen perheenjäsenelle

Oleskeluluvan saaminen Suomen kansalaisen perheenjäsenelle on helpompaa, mikä tarkoittaa puolisoa ja alle 18-vuotiasta lasta. Tässä ei edellytetä, että toimeentulo olisi turvattu. Muulle omaiselle lupa myönnetään vain, jos oleskeluluvan epäminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta Suomen kansalaisesta. Pääsääntöisesti päätöstä on odotettava ulkomailla.

EU-kansalaisen perheenjäsenelle

Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen tai häneen rinnastettavan perheenjäsenelle taikka tämän alaikäiselle lapselle myönnetään perhesiteen perusteella jatkuva oleskelulupa. Oleskeluluvan myöntäminen Pohjoismaan kansalaisen perheenjäsenelle tai tämän alaikäiselle lapselle ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Kansainvälistä suojelua saaneen perhe

113-5 §: oleskelulupa myönnetään perheenjäsenelle, jos henkilö on Suomessa kiintiöpakolaisena tai saanut turvapaikan, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella.

- muu omainen poikkeuksellisesti: perhe-elämän jatkaminen, riippuvaisuus
- ei toimeentulovaatimuksia

Jos itse hakee, täytyy lupaa hakea joko Suomen edustustosta omassa kotimaassaan tai naapurimaassa, ja jos hakijana on perheenkokoaja Suomessa, voi hakemuksen jättää paikalliselle poliisille. Osapuolten kuuleminen on perheenkokoajan osalta Suomessa ja lähtijöiden osalta Suomen edustustossa. Lausuntoa voidaan pyytää sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisilta ja dna-tutkimuksia voidaan tehdä jos halutaan varmistaa biologinen sukulaissuhde. Lupaviranomaisena toimii pääosin Maahanmuuttovirasto. Ulkoasiainhallinto ei tee päätöksiä näissä tapauksissa, vaan vain vieraiden valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen työntekijöitä ja heidän perheenjäseniään koskevissa asioissa.

Yleisökysymys:

Kun Suomessa vaaditaan hakijoilta dna-testejä, kielitestejä ja -tutkimuksia, niin eikö tämä tarkoita, että Suomessa tulkitaan lakia äärimmäisen tiukasti?

Husein Muhammed:

Lähdetään siitä, että lait ovat hyvin tiukat, mutta emme voi vierittää vastuuta vain Maahanmuuttovirastolle. Kun Maahanmuuttovirasto tai tuomioistuin tekee päätöksen, on tietenkin mahdollista tulkita lakia lievemmin tai tiukemmin. Kuten muistamme mummojen tapauksissa, Maahanmuuttovirasto ja tuomioistuimet ottivat tiukan kannan, joka ei näyttänyt olevan poliitikkojen mielestä lainsäätäjän tarkoitus. Niinpä pitäisi muuttaa lakia, mutta tässä ei uskalletukaan sitä tehdä. Kun mummot olivat lööpeissä joka päivä, poliitikot olivat sitä mieltä, että heille tulisi myöntää luvat, mutta lakia ei silti menty muuttamaan. Eli pitäisi ensisijaisesti muuttaa lakia ja tehdä myös selväksi Maahanmuuttovirastolle ja tuomioistuimelle, jos lakia tulkitaan liian tiukaksi.

Mielestäni 1.8.2010 voimaan tulleet muutokset eivät vain vahvista aikaisempia käytäntöjä. Kyllä niissä on selkeästi otettu tiukempi linja. Myös ensi vuodelle on suunniteltu tiukennuksia, eli että pakolaisstatuksen tai kansainvälisen suojelun saanut henkilö saa perheenyhdistämisen kautta päätöksen, että perhe saa tulla Suomeen, mutta sitä matkaa ei enää rahoiteta, joten käytännössä he eivät voi tulla.

Paneelikeskustelu

Millaisia elämäntilanteita perheenyhdistäminen tai perheenyhdistämisen mahdottomuus saa aikaan Suomessa. Mitä tukea tarvitaan ja mistä? Mikä on omien, pakolaistaustaisten yhteisöjen merkitys tulijoille? Miksi kasvattilapsista puhutaan nyt Suomessa?

Puheenjohtaja:

Saeed Warsame, SPR Oulun ja Lapin piiri, monikulttuurisuustoiminnan kehittäjä

Panelistit:

Abdiaziz Godah, Somaliliitto, varapj.

Jukka Kokander, perhe- ja kriisityöntekijä, Punaisen Ristin Nuorten Turvatalo

Angie Pohja, Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodin ohjaaja ja edustaja

Aziz Sheikhani, toimittaja-tutkija

Minna Sinisterra Santana, projektikoordinaattori, Maahanmuuttajat kuntalaisiksi -hanke

Umaly Uyulu, lasten ja nuorten ohjaaja, Helsingin Diakonissalaitos

Husein Muhammed, lakimies, Pakolaisneuvonta

Kasvattilapset

Puheenjohtaja:

Tämän päivän aikana on monissa puheenvuoroissa käsitelty kasvatuslapsi-ilmiötä. Miksi heistä on alettu nyt puhua?

Abdiaziz Godah:

Mielestäni tämä lähti Helsingin Sanomien kirjoittelusta ja myös sisäministeriön epäilyksistä, että kasvattilapsia tuodaan Somaliasta tänne perusteettomasti. Myös Maahanmuuttovirasto jakoi epäilyt ihmiskaupasta. Olen oppinut, että täällä uskotaan, mitä lehdissä kirjoitetaan, tutkimatta asiaa ollenkaan. Miksi muuten suomalaiset henkilöt päättävät Somaliaa koskevista asioista, vaikka he eivät ole päässeet Somaliaan vuoden 2005 jälkeen? Meidän kulttuurissamme on niin, että se, joka voi, huolehtii muista. Nyt siellä on sota, ja meidän kulttuuriimme kuuluu, että jos vanhemmat ovat kuolleet, niin lapsista huolehditaan. Ja vaikka vanhemmat eläisivätkin, mutta eivät pysty taloudellisesti huolehtimaan lapsestaan, niin silloinkin voivat muut huolehtia hänestä.

Puheenjohtaja:

Kuinka tämä ilmiö näkyy sinun työssäsi, Jukka?

Jukka Kokander:

Se näkyy erilaisten kulttuurien törmäyksenä, jos nuoret tulevat Suomeen ennen vanhempiaan, koska se johtaa siihen, että nuoret myös suomalaistuvat ennen vanhempiaan ja tämä aiheuttaa törmäyksiä. Se näkyy sitten nuorten turvataloissa.

Angie Pohja:

Tähän tilaisuuteen valmistautuessani luin Helsingin Sanomista kasvattilapsia koskevaa juttua. Kun kerroin tästä artikkelista eräälle talomme asukkaalle, somalipojalle, hän ihmetteli, miksi HeSa:ssa ollaan huolissaan siitä, että nämä kasvattilapset ovat enimmäkseen tyttöjä. Poika sanoi, että Somaliassa naisilla on tosi vaikeaa. Koska he ovat meidän sukulaisiamme, meillä on velvollisuus huolehtia heistä, sanoi tämä 15-vuotias poika.

Husein Muhammed:

Miksi tämä kasvattilapsikeskustelu lähti kuin mopo käsistä? Jos hakemuksia on noin 5000, niin kyllä siellä varmaan on ehkä jokunen vääräkin joukossa, ja jos ei selkeää perheyhteyttä pystytä todistamaan, voidaan tehdä negatiivinen päätös. Mielestäni kuitenkin Maahanmuuttovirasto haluaa lisää resursseja omien toimintojensa pyörittämiseen ja esittää siksi mediassa tilanteen katastrofaalisempana kuin se onkaan. On tietenkin vakava asia, jos tosiaan joku tuo tänne ihmisen väärin perustein esimerkiksi pakkotyöhön tai kakkosvaimoksi, mutta kannattaako siitä epäilystä kertoa heti lehdille, vaikka ei ole todisteita? Kun juttu on mediassa, nousee heti käsitys, että väärinkäytöksiä on rajattomasti, ja keskustelu lähtee elämään omaa elämäänsä.

Erilainen perhekäsitys

Umaly Uyulu:

Lähtökohtana on perheen määritelmä. Meillä on erilainen käsitys perheestä, ja kun asia tulee esille, meillä on mahdollisuus neuvotella ja laajentaa perhekäsitystä. Katri Aaltonen mainitsi, että nyt huomioidaan se, kuinka kauan kasvattilapsi on asunut perheessä ennen Suomeen tuloa. Tämä on tärkeää. Meidän työssämme on tärkeää ymmärtää, millaista tukea lapsi tarvitsee. Afrikassa me saamme tukea läheisiltä ihmisiltä, mutta Suomessa on viranomaisverkosto, jonka kanssa ollaan yhteistyössä.

Aziz Sheikhani:

Ilmiönä kasvattilapsi on ollut kaikkialla maailmassa. Muistan, kun olin pieni, tädilläni oli kasvattilapsi. Eli aitojakin kasvattilapsia on olemassa. Katsoin televisiosta kerran erästä kurdiohjelmaa. Siinä kerrottiin kurdipojasta, joka oli vauvana kemiallisen hyökkäyksen jälkeen joutunut iranilaisten käsiin ja hänet oli kasvatettu iranilaisperheessä. Hänen perheensä luuli hänen kuolleen hyökkäyksessä. Kuinka suomalaisessa yhteiskunnassa media muokkaa ihmisten mielipiteitä? Suomalaisilla on oikeus tutkia asioita, mutta ihmisyyttä ei saa unohtaa. Valitettavasti mediassa usein negatiivisuus on läsnä, ja sitä käytetään hyväksi vaalien alla, kuten tätäkin aihetta. Tämä kysymys on tärkeä poliittisena instrumenttina. Peruslähtökohta on maahanmuuttajista negatiiviseen sävyyn puhuminen.

Minna Sinisterra Santana:

Meidän perhekäsityksemme on erilainen. Esimerkiksi espanjan kielessä on vain yksi sana – familia – joka tarkoittaa koko sukua. Sosiaaliturva on suvussa, ei yhteiskunnassa. Kyllä minäkin yrittäisin auttaa siskoa tai veljeä, jos sillä tavalla voisi edes yhden pelastaa katastrofin keskeltä. Niin toimisi varmaan moni muukin täällä.

Yleisökysymys:

Täällä puhutaan perhekäsityksestä ja kasvattilapsesta. Miksi minä vaadin että suomalaiset ymmärtäisivät minun perhekäsitystäni, vaikka minä en ymmärrä suomalaista perhekäsitystä? Meitä somaleja asuu täällä 12 000. Ja me kritisoidimme mediaa kasvattilapsikeskustelusta ja vaadimme suomalaisia ottamaan meitä tänne lisää, vaikka meitä on 12 000! Asioita täytyy tarkastella monesta eri näkökulmasta. Mitä te somalit olette konkreettisesti tehneet, kun tämä kasvattilapsikeskustelu alkoi? Oletteko olleet vain uhreja ja pelänneet?

Yleisökysymys:

Teen töitä Miessakit ry:ssä somalimpiesten kanssa. Monet somalit ovat asuneet Suomessa koko ikänsä. Somalimiehet ovat meille kertoneet olevansa huolissaan osasta nuorista Suomen somaleista. He ovat fiksuja, mutta jossain elämäntilanteessa saattavat radikalisoitua. Tätä somaliyhteisö haluaa vähentää. Haluan korostaa, että me suomalais- ja somalimiehet olemme yhdessä havainneet tämän ilmiön. Se ei siis ole maahanmuuttokriitikon havainto, ja siitä täytyy keskustella.

Abdiaziz Godah:

Vastaan ensimmäiseen kysymykseen. Somaliliitto edustaa 12 000 somalia Suomessa. Me menimme keskustelemaan lakimiesten ja vähemmistövaltuutettu Biaudetin kanssa siitä, mitä lehdissä kirjoitettiin, ja lähetimme selvityspyynnön. Me haluamme, että ensin tutkitaan, onko tullut ilmi ihmiskauppatapauksia. Maahanmuuttoviraston mukaan ei ole tullut. Me haluamme, että nämä asiat selvitetään.

Tukea nuorille ja perheille

Yleisökysymys:

Nyt on 35 somalinuorta vankilassa Suomessa. Kävin tapaamassa heitä. Heistä lähes jokainen on tullut Suomeen lapsena, joko salakuljetettuna alaikäisenä turvapaikanhakijana tai kasvattilapsena. Heillä on hirveästi identiteetti- ja kototutumisiongelmiä. Tiedän, että on perheitä, jotka eivät halua lastensa leikkivän suomalaisten kanssa, tiedän, että 8-vuotiaat ovat törmänneet rasismiin. Nämä tyypit siirtyvät perhekodista toiseen. Mitä meidän pitäisi oikeasti tehdä näiden lasten kanssa, jotka syrjäytyvät tästä yhteiskunnasta?

Husein Muhammed:

On syytä paneutua asioihin tarkkaan ja puuttua ongelmiin, mutta joskus ammutaan kovaa ja ohi kuten nyt, kun puhutaan, että kasvattilapsiasia räjähtää käsiin ja on ihmiskauppaongelmia, tai että tänne tuodaan naisia kakkosvaimoiksi. Ei tällaisille ole löytynyt todisteita, mutta sen sijaan ei valitettavasti paneuduta todellisiin ongelmiin, kuten niihin, että nuorilla on ongelmia. Toisaalta, jos 12 000 somalista 35 on vankilassa, niin onko se paljon?

Angie Pohja:

Olemme huomanneet vuosien mittaan, että nuoret odottavat hirveästi perhettään ja uskovat, että kaikki on täydellistä, kun perhe tulee, mutta ei se niin olekaan. Nuorelle tulee vaikeaa, kun alkaa elää kahden kulttuurin välissä. Me kaipaamme systeemiä, joka ohjaa perhettä yhdessä kototutumiseen. Se on prosessi, joka tapahtuu yksilön tasolla, mutta myös perheen tasolla.

Minna Sinisterra Santana:

Me olemme Kontiolahden kunnassa luomassa mallia, että toimeen tartutaan heti perheenyhdistämispäätöksen jälkeen: me alamme etsiä perheelle asuntoa ja sisustaa sitä jo ennen kuin perhe tulee tähän maahan. Sitten kun perhe tulee, me alamme tehdä kaikin voimin yhdessä töitä sen perheen eteen kolmannen sektorin ja kunnan kanssa. Lapsi tai nuori on perheenkokoaja, mutta ei häntä saa liikaa vastuuttaa perheestä. Ja on muistettava, että aina on myös perheenjäseniä, jotka ovat jääneet lähtömaahan, ja ne erot ovat olleet traumaattisia. Työntekijöiden täytyy tämä muistaa. Meillä on vapaa-ajanohjaaja, joka tekee nuorille tutuksi suomalaista kulttuuria ja elämää. Ei voi olettaa, että maahanmuuttanut tietää, miten maassa maan tavalla eletään, jos ei joku sitä kerro hänelle. Esimerkiksi ei ympärileikkauksestakaan tiedetty, että se on meillä kielletty, kunnes kerroimme siitä. Ja kerroimme, kuinka täällä toimivat terveydenhuolto, koulut jne. Kaikki täytyy opettaa.

Puheenjohtaja:

Miten yhteisö voi auttaa perheitä ja nuoria?

Umaly Uyulu

Meillä sosiaalialalla ei ole valmista reseptiä, vaan on aina kartoitettava, mikä on oikea perheen tilanne ja ongelma. Tähän vaaditaan luottamusta ja aikaa. Isällä voi olla oma ja äidillä oma ongelma, ja myös lapsilla omat ongelmat. Tämä on iso kakku, ja siihen tarvitaan tosi laaja yhteistyöverkosto.

Puheenjohtaja:

Entä miten kongolainen tai iranilainen yhteisö voi auttaa omia maanmiehiään ja heidän perheitään?

Umaly Uyulu

Minun on ollut helppo toimia muiden kanssa, mutta ei kongolaisten ja ruandalaisten. Sitten kun saavutimme luottamuksen, heitä saattoi ammatillisesti tukea ja auttaa.

Aziz Sheikhani:

Päätökijä on yhteiskunnan positiivinen vastaanotto ja vuorovaikutus. Mutta kuinka oma yhteisö voi auttaa tässä prosessissa? Jokainen haluaa kuulua yhteisöön tai perheeseen, mutta on tärkeää, miten yhteisöt haluavat perustaa siltoja turvapaikanhakijoiden, pakolaisten, maahanmuuttaneiden ja suomalaisten välillä. On olemassa paljon erilaisia yhteisöjä, mutta käytännössä maahanmuuttaneet eivät ole aina saaneet niistä hyötyä. Alaikäisiä voi auttaa ja antaa neuvoja, jos hänellä ei ole vanhempia. Mutta aikuisten maahanmuuttaneiden kanssa pitäisi olla kullekin oma suunnitelmansa.

Angie Pohja:

Meidän kaikilla nuorilla on opiskelupaikka ja harrastus. On hyvä, että on paikka, missä voi purkaa ylimääräistä energiaa. Mitä tulee perheen yhdistämisen tukemiseen ja oman yhteisön vastuuseen, niin minua innostaa mentor -idea. Eräässä projektissa Tampereella koulutetaan nuoria maahanmuuttajapoikia, jotka ovat olleet täällä jonkin aikaa, mentoreiksi uusille tulijoille. Tällaisia malleja voisi olla enemmän, että tänne tuleva ihminen kohtaa ihmisen, joka tuntee ja ymmärtää, mistä tämä uusi on tullut ja mihin menossa.

Husein Muhammed:

Mutta miten maahanmuuttajayhteisöt voivat auttaa maahan saapuvaa? Ei ole realistista, että täällä asuvat maahanmuuttaneet lähtisivät vapaaehtoisina auttamaan tänne tulevia, koska jokaisella maahanmuuttaneella on riittävästi omia haasteita. Kyllä viranomaisissa ja kansalaisjärjestöissä pitäisi olla enemmän maahanmuuttajaedustajia. Yksi ongelma on, että maahanmuuttaneet nähdään vain avun kohteena. Uhrimyytti on vahva, että maahanmuuttaneet ovat avuttomia, joita täytyy auttaa, mutta ei heitä voi päästää tekemään itseään koskevia päätöksiä.

Abdiaziz Godah:

Tulin itse tänne lapsena yksin ja sain vanhemmat ja sisarukset perheen yhdistämisen kautta. Nyt kun olen Somaliliitossa, tiedän, että monet somaliperheet auttavat tänne tulevia. Olen ollut perustamassa Kanava ry:tä, joka auttaa nuoria ja järjestää heille harrastustoimintaa. Me Somaliliitossa teemme vapaaehtoistyötä esim. auttamalla uusia perheitä, joiden sukulaiset tai ystävät ottavat meihin yhteyttä. Mitään varsinaista projektia meillä ei ole. Olen työssä Siuntion vastaanottokeskuksessa. Siellä on nuoria, jotka istuvat keskuksessa koulun jälkeen, eivätkä pääse mihinkään, koska keskus on siellä metsän keskellä. He ihmettelevät, miten voi prosessi kestää yli vuoden Maahanmuuttovirastossa.

Yleisökommentti:

Olen Iranin kurdi ja asunut täällä yli 17 vuotta. Olen työskennellyt muun muassa vastaanottokeskuksissa. Kun puhutaan alaikäisistä ja kasvatuksesta, niin mielestäni ei pitäisi syyttää kasvatuksesta suomalaisia ja yhteiskuntaa, vaan nuorten kasvattamista Suomessa vaikeuttavat liian tiukka uskonto ja liian tiukka kulttuuri. Niillä voi hankaloittaa lapsen elämää. Yhteiskuntaa ja sen sääntöjä täytyy kunnioittaa, että ei aiheuta lapsille ongelmia.

Aziz Sheikhani:

Kiitos kommentista. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa voi puhua asioista laidasta laitaan. Kulttuurit ovat erilaisia, mutta tasa-arvoisia. Kun lapsi tulee yksin tähän maahan, tulee tietenkin erilaisia ongelmia. Pitäisi olla toimintaa ja strategioita, joita tarvitsemme maahanmuuttaneiden kotouttamiseen riippumatta uskonnosta, taustasta ja kulttuurista. On tärkeää, että puututaan ongelmiin, joita maahanmuuttaneilla on tässä maassa. Ihmisiä tulee tänne eri syistä. Alussa oman kulttuurin yhteisö varmaankin voisi auttaa, mutta mitä sitten? Pitkällä tähtäimellä on kysymys valtiosta ja valtakunnallisesta strategiasta. Jos yhteiskunta ottaa avoimesti ja positiivisesti vastaan nämä ihmiset, se vaikuttaa heihinkin positiivisesti.